AMA

Art Media Agency

NEWSLETTER

351

4 oktober 2023

NL

ART ON PAPER

Art on Paper Booth A21

modesti perdriolle gallery

27 rue saint-georges 1050 bruxelles

PHOTO : SAMANTHA MCEWEN, ACHARYA VYAKUL, CHARLEY CASE, MAYUR & TUSHAR VAYEDA, FRANCK ANDRÉ JAMME, JANGARH SINGH SHYAM, TSENG KWONG CHI, PABAN DAS BAUL, RAPHAËL LONNÉ

+32 (0) 492 31 01 19 +33 (0) 687 35 39 17 contact@modestiperdriolle.com
www.modestiperdriolle.com @modestiperdriollegallery

Brussels Drawing Week

02 → 08.10.2023

Talks
Exhibitions
Performances
Workshops
Tours

drawingweek.brussels

Organised by

studio gond-o

Bxs LWMN

With the support of

VO

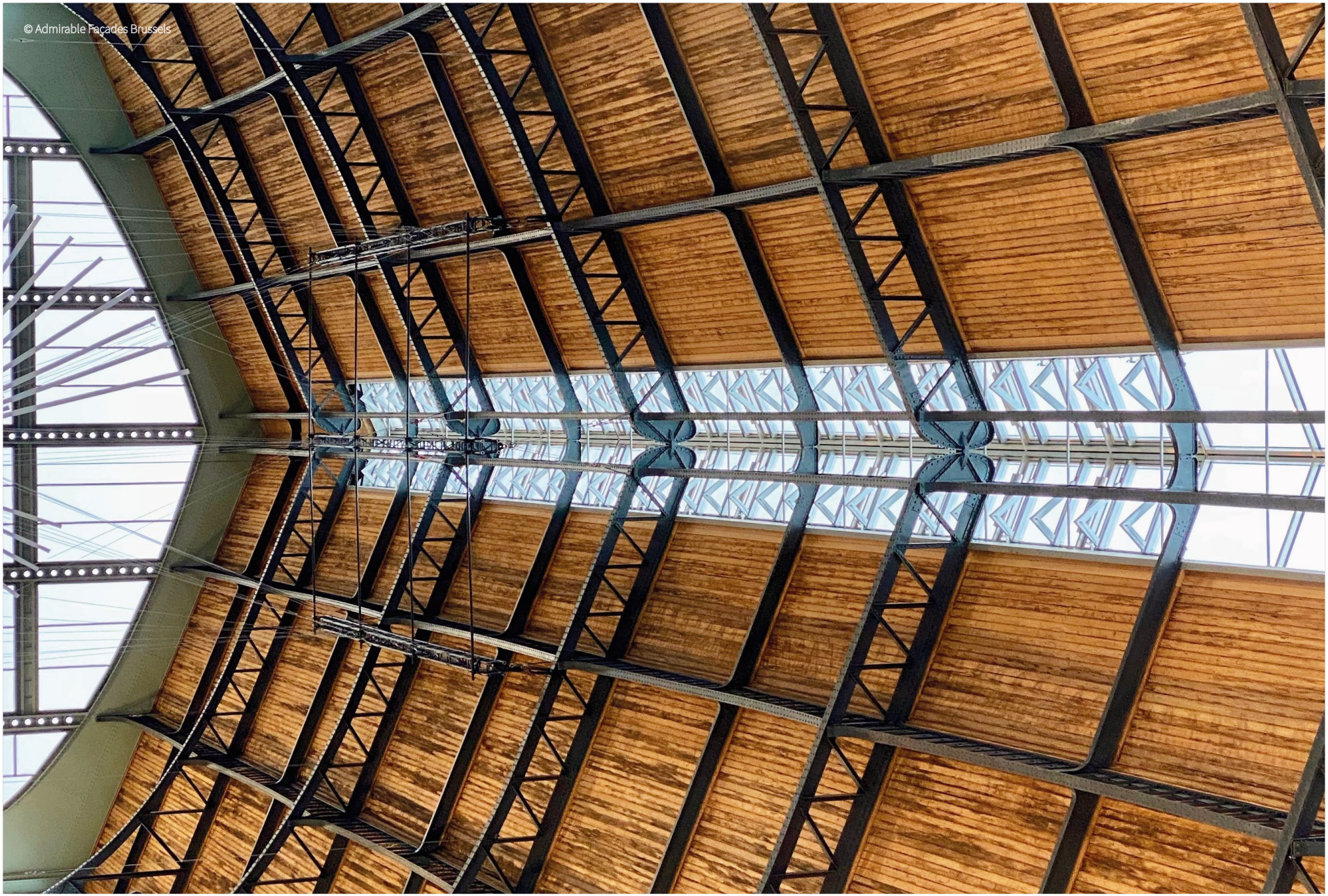
Thanks to our parners

be be.brussels

BXL LA VILLE DE STAD

ART ON PAPER

visit.brussels

© Admirable Façades Brussels

AMA
Art Media Agency

Chef:	**Pierre Naquin**
Hoofdredacteur:	**Carine Claude** **Stéphanie Perris** **Gilles Picard** **Clément Thibault**
Redactie:	**Carine Claude** **Stéphanie Perris**
Auteurs:	**Carine Claude** **Diotima Schuck**
Vertaling:	**Fui Lee** **Maisha Schimpelsberger** **Sara Ketelaar** **Carole Schuermans**
Grafisch ontwerp:	**Pierre Naquin**
Lay-out:	**Pierre Naquin**
Proeflezen:	**Stéphanie Perris**
Beeldbewerking:	**Pierre Naquin**
Contact:	news@artmediaagency.com
Distributie:	260.000+ digitale abonnees 5.000 gedrukte exemplaren

© ADAGP, Parijs 2023 voor de werken van haar leden

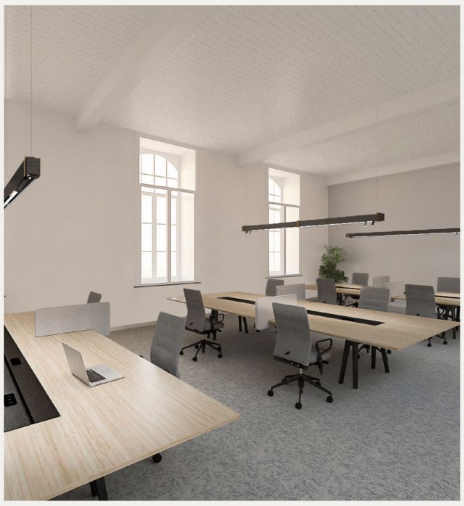
THE MOMENT FOR RENTING OFFICES *IN THE LAST HERITAGE BUILDING* ON THE TOUR & TAXIS SITE ?

REDISCOVER HÔTEL DES DOUANES

This marvel of architectural heritage repurposed with a keen focus on circularity and sustainability

A building that was once a beacon of administration and civil service, will become a benchmark for versatility and innovation.

A home for businesses and a creative space for entrepreneurs. And who knows – your new workplace.

olivier.kempen@tour-taxis.com
+32 473 11 65 00

www.nextensa.eu

nextensa·
PLACES YOU PREFER

be artistic

be.brussels

INHOUD

Bibamus, début de printemps 2 (detail, 2023), Salomé de Fontainieu

Met dank aan Galerij Aliénor Prouvost, Art on Paper

EVENEMENT
Art on Paper 2023 10

INTERVIEW
Gilles Parmentier 20

FOCUS
Gare maritime 32

NOTITIES
Brussels Drawing week 38

PORTRET
Rémie Vanderhaegen 52

VERJAARDAG
Albert Baronian 58

ZOOM
Klassieke tekening 64

GETUIGENISSEN
Tekeningverzamelaars 70

GROOTHOEK
Tekeningen en openbare collecties 76

Met dank aan Art on Paper

EVENEMENT

EEN NIEUW TIJDPERK

De achtste editie van de Art on Paper beurs en Brussels Drawing Week brengt tekenliefhebbers van over de hele wereld samen. Een week lang zal Brussel in het teken staan van oude, moderne en hedendaagse tekenkunst.

Het is duidelijk: in 2023 schakelt Art on Paper een versnelling hoger. In 2010 werd Art on Paper gelanceerd door Pierre Hallet, Michel Culot en een handvol andere papierenthousiastelingen. De beurs neemt nu het indrukwekkende Gare maritime in Tour & Taxis over — voor BRAFA en Art Brusselsklanten een bekende locatie — dat een historisch glazen dak heeft waar het Grand Palais in Parijs groen van jaloezie van zou worden. De ruimte ziet eruit als een kathedraal in Art Nouveau en Vlaamse neorenaissance stijl en is 280 meter lang en 24 meter hoog [zie p.32]. En dat is niet niks. De tentoonstelling staat nu open voor oude en moderne tekeningen en betekent de start van een nieuw Europees platform voor tekeningen, dat alle spelers in dit segment zal samenbrengen, terwijl de markt lange tijd discreet is gebleven, om niet te zeggen uitgewist [zie p.64].

Dat zullen Parijs en het Palais Brongniart niet erg vinden. Het selectiecomité van Art on Paper, bestaande uit experts en verzamelaars, is druk bezig geweest met het uitpluizen van de aanvragen van galeries. Vorig jaar waren het er 45, nu zullen er zo'n zestig galerieën zijn die de chique, ecologisch verantwoorde gangen van deze onlangs gerenoveerde locatie overnemen [zie kader p.34]. Het *nec plus ultra* van Europese galeries komt hier nu samen.

Zoals zo vaak het geval is in de geheimzinnige wereld van het tekenen, begon het allemaal met een reeks ontmoetingen. "Omdat ik het geluk had ondernemer en bedrijfsleider in de communicatiesector te zijn, kreeg ik de kans om mijn eigen projecten te ontwikkelen die verband hielden met mijn passie voor kunst", legt Michel Culot uit, oprichter van Art on Paper [zie kader p.24]. "De beurs ontstond in 2010 door een toevallige ontmoeting met een bekende galeriehouder in Brussel, wijlen Pierre Hallet, die meteen voorstelde om tekenen als thema te nemen. Op dat moment leek het duidelijk dat er geen initiatieven waren gewijd aan hedendaagse tekenkunst." Het label Art on Paper werd gelanceerd en de eerste editie vond plaats in het White Hotel aan de Louizalaan, gebaseerd op het concept 'gastenkamers' dat eind jaren 1980 door Jan Hoet in Gent werd geïnitieerd. "Deze 'in-room' bemiddeling die we voorstelden in samenwerking met de galeriehouders was verrassend, origineel en bevorderlijk voor ontdekkingen," vervolgt Michel Culot. "De creatieve kunstexperimenten in het Chelsea Hotel in New York waren eveneens een referentie en inspiratiebron. Weggaan uit de galerie en hedendaagse kunst presenteren, juist in de intieme ruimte van een kamer, was een manier om de wijze waarop kunst wordt gepresenteerd te ontheiligen en deze toegankelijker te maken, zonder de sociale en commerciële kenmerken die de galerie vertegenwoordigt."

Na drie jaar in het hotel was het tijd om hedendaagse kunst uit de nissen te halen. Michel Culot benaderde

— Carine Claude

Bozar en diens “onstuimige CEO Paul Dujardin”. De oprichter van Art on Paper herinnert zich: “We waren het erover eens dat er een gebrek was aan een grootschalig evenement om de tekenkunst in Brussel te promoten, en dat Bozar zonder twijfel de meest geschikte culturele ruimte was om een dergelijk evenement te organiseren en als schakel te fungeren tussen de kunstmarkt, de federale culturele instelling en het publiek, of het nu amateurs of professionals zijn”. Sinds de millenniumwisseling is de kunstmarkt het tekenen gaan “heroverwegen” als een fundamentele kunstvorm. “Tekenen stond al snel in het middelpunt van een nieuwe belangstelling,” herinnert Michel Culot zich, “waarbij het publiek het zag als een directe artistieke benadering die het hart en de zintuigen raakte. Doordat werken op papier betaalbaar zijn, kwamen er ook jonge verzamelaars op af, die zo de eenvoudige, essentiële handeling van het tekenen als kunst herontdekten.” Zodra de verhuizing naar Bozar was afgesproken, kreeg de beurs haar eerste Europese erkenning. Enkele jaren later werd het evenement, dat nog steeds een gewone beurs was, een vaste waarde op de kalender van de Europese beurzen dankzij het initiatief van de Brussels Drawing Week, dat de Brusselse museuminstellingen een week lang samenbracht rond het thema tekenen [zie p.38].

3 vragen aan… Joost Declercq

Joost Declercq is artistiek directeur van Art on Paper.

U bent nu drie jaar verantwoordelijk voor de artistieke leiding van de beurs. Hoe ziet u de beurs evolueren?

De afgelopen drie jaar is de beurs vooral geëvolueerd op het vlak van organisatie en impact. We hebben hard moeten vechten om de beurs op het programma van grote evenementen te krijgen. De beurs is gegroeid en er nemen steeds meer grote galerieën aan deel. Gezien de omstandigheden, vooral met Covid, is het werk van Gilles Parmentier en zijn teams echt opmerkelijk. De beurs is niet meer te missen. Mijn rol was vooral om mensen te overtuigen van het belang van dit evenement en het belang van tekenen. Ik denk dat de artistieke mogelijkheden in de toekomst ongelooflijk zullen zijn.

Wat betekent de openstelling van historische en moderne tekeningen?

Voor mij is het een zeer belangrijke stap. Tekenen is een medium dat al eeuwenlang wordt gebruikt en ik denk dat het essentieel is dat we over tekenen in het algemeen praten, niet alleen over één periode of één techniek. Galeries met moderne en oude kunst zoals die van Thomas Deprez kunnen de immense kwaliteit van tekenen door de tijd heen laten zien. Als mensen naar een moderne kunstbeurs gaan, zijn ze vaak bekend met de geschiedenis van de schilderkunst, of in ieder geval van de grote kunstenaars, en hebben ze voorbeelden in gedachten, maar dit is helemaal niet het geval voor tekenen. En als we het over kunst hebben, hebben we het over schilderkunst, iets minder over beeldhouwkunst en helemaal niet over tekenen. Maar tekenen is niet beperkt door tijd of ruimte.

Heeft u nieuwe trends opgemerkt in de hedendaagse tekenkunst?

Er zijn niet zoveel verschillen met wat we zien in de schilder- of beeldhouwkunst. Natuurlijk is er het fenomeen van globalisering, terugkerende zorgen en thema’s zoals gender, de circulaire economie, ecologie, politieke reflecties… Er wordt veel geëxperimenteerd met het medium zelf, dat steeds meer wordt gezien als een volwassen, onafhankelijk, serieus en kwalitatief hoogstaand medium. Tekenen is vaak de basis van het denken. Dit is bijvoorbeeld duidelijk in het werk van Rémie Vanderhaegen. Het is een belangrijke bron van vormen en ideeën… Tekenen is begaafd in het uitdrukken en ontwikkelen van een andere taal.

> We luisteren naar onze exposanten, die we zien als de primaire bemiddelaars tussen onze bezoekers en de kunstenaars op de tentoonstelling. We willen ook fungeren als schakel tussen verzamelaars, kunstenaars, galeriehouders, de markt en instellingen die zich bezighouden met kunst. De bezoeker, of hij nu verzamelaar is of niet, heeft absoluut baat bij de beurs; het initiatief van de beurs stimuleert een hele sector, van kunstscholen, creatieve centra, kunstenaarsateliers, galeries en privécollecties tot de tentoonstelling en promotie van de werken tijdens de beurs. — *Michel Culot*

Michel Culot

© Mazarine Rinegg

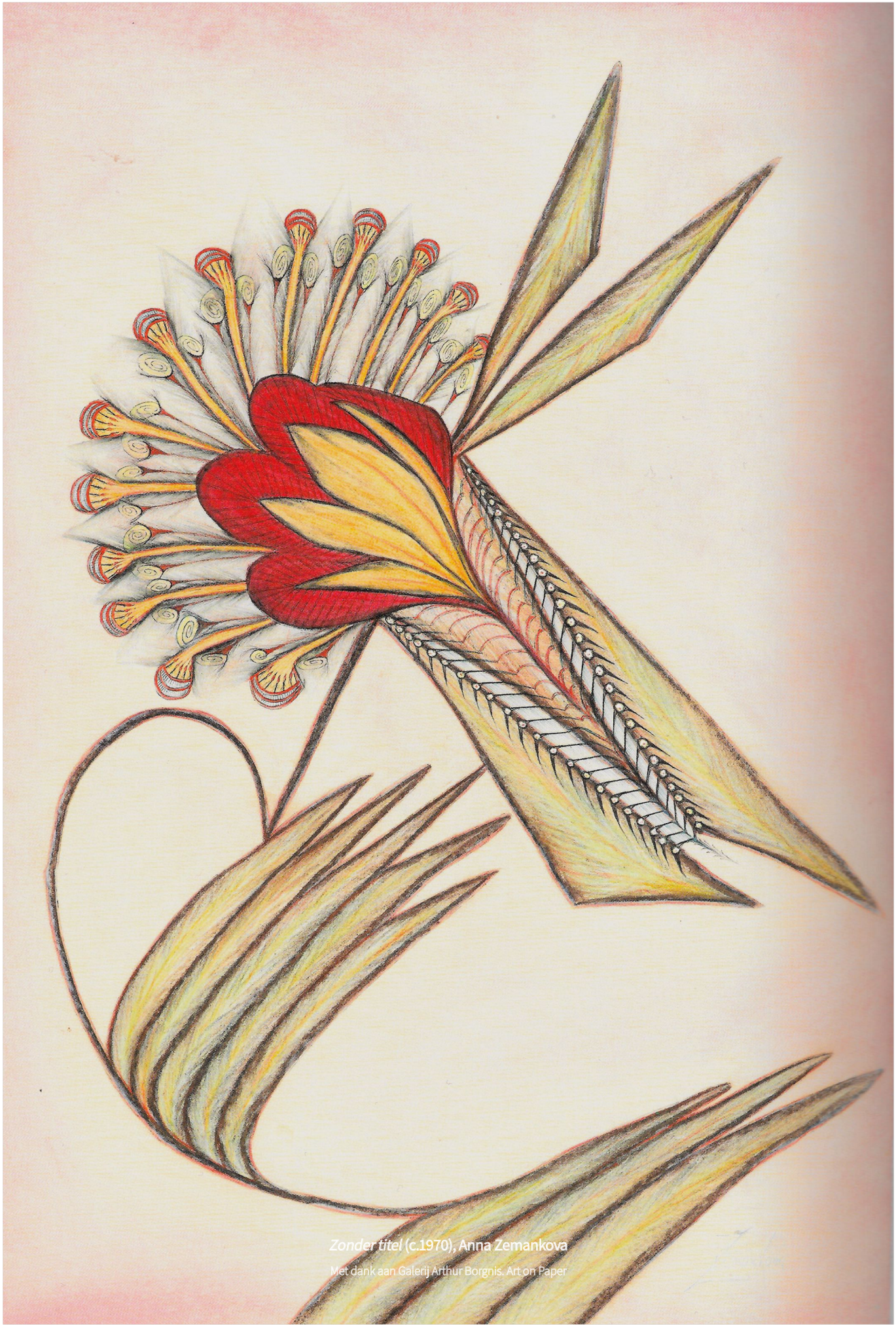

Of course, there are several ways to be (2022), Sofia Pashaei

Met dank aan Sofia Pashaei. Ballon Rouge. Art on Paper

© GRAYSC

Zonder titel (c.1970), Anna Zemankova

Met dank aan Galerij Arthur Borgnis. Art on Paper

Stamgasten en nieuwkomers

De formule heeft alles om bezoekers te verleiden. Sébastien Janssen, van de Brusselse galerie Sorry We're Closed, is dan ook opgetogen om terug te komen: "Art on Paper is een gespecialiseerde beurs van hoge kwaliteit, zowel wat de selectie van galeries als de tentoongestelde werken betreft. Vorig jaar ontmoette ik nieuwe verzamelaars en een gepassioneerd, aandachtig publiek, wat anders kan zijn dan op de andere beurzen die ik bezoek. Het is echt een leuk, vriendelijk evenement en de galeries gaan heel goed met elkaar om." Dit jaar heeft hij gekozen voor het werk van Anastasia Bay, Ben Crase, Karel Noyez, Milo Matthieu, Julien Meert, Machteld Rullens en Kristof Santy, die elk speciaal voor Art on Paper een of meer werken op papier zullen maken.

vanwege de jeugdigheid, de kwaliteit en de eclectische geest, terwijl de curatie samenhangend blijft", vertelt ze. "Het was deze unieke combinatie die mij de gelegenheid deed aangrijpen. Chidy Wayne in deze context presenteren is een bron van trots voor mij." De in Barcelona gevestigde kunstenaar verkent verschillende artistieke media, met name tekenen, en creëert "minimalistische, gebarende werken die universele thema's uitdrukken zoals het bestaan, identiteit en innerlijke conflicten." Haar galeriehoudster was vol lof toen ze de laatste voorbereidingen voor de expositie afrondde: "Wat Art on Paper naar mijn mening onderscheidt van andere tekenbeurzen is de uitzonderlijke selectie van galeries, en in het verlengde daarvan de kunstenaars, die een unieke ervaring bieden aan bezoekers die op zoek zijn naar kwaliteitsvernieuwing en kunstwerken van hoog niveau."

Isy en Sabrina Brachot doen ook voor het eerst mee aan de beurs. "Wat ons aantrok in Art on Paper was de frisheid en dynamiek van de beurs rond het medium papier en tekenen, dat wij bijzonder waarderen als artistiek medium, en het feit dat dit mooie initiatief plaatsvindt in Brussel." Het is ook een manier voor de twee galeriehouders om opnieuw contact te leggen met hun Brusselse verzamelaars, aangezien de galerie nu in Durbuy gevestigd is. "Toen we in 2020 opengingen in Durbuy, besloten we om drie of vier groepstentoonstellingen per jaar te organiseren, waarbij we moderne

> Art on Paper heeft een jonge en dynamische geest, toont kunstenaars met verschillende benaderingen van hedendaagse, moderne en antieke tekenkunst en heeft tegelijkertijd kwaliteit hoog in het vaandel staan, wat tot uiting komt in galeries als Michel Rein, Almine Rech, Baronian en vele anderen. — *Marie de Brouwer*

De gerenommeerde galerie Michel Rein, die al drie keer aan de show heeft deelgenomen — vóór de pandemie — met solotentoonstellingen van Sophie Whettnall, Anne-Marie Schneider en Raphaël Zarka, keert ook terug. De groepstentoonstelling van dit jaar zal een zeer internationale selectie bevatten. "We presenteren drie Belgische kunstenaars, twee Franse kunstenaars en een Roemeense kunstenaar," zegt Patrick Vanbellinghen, directeur van de galerie. Het betreft Sébastien Bonin, Sébastien Pauwels, Dan Perjovschi, Anne-Marie Schneider, Franck Scurti en Sophie Whettnall.

Marie de Brouwer, oprichtster van galerie Grège die in 2021 in Brussel werd geopend, is verheugd om voor de eerste keer deel te nemen. "Deze beurs heeft me altijd aangetrokken

La Cambre bij Art on Paper

Kunstscholen zijn massaal aanwezig op Art on Paper, in de zone van Blok 7 die gewijd is aan culturele instellingen. ENSAV La Cambre viert de diversiteit van afbeeldingen van het menselijk lichaam met een tentoonstelling getiteld "Some Body Strange". Twaalf kunstenaars, voornamelijk afkomstig uit het tekenatelier van de kunstacademie, presenteren werken die de veranderingen in de hedendaagse wereld weerspiegelen en nodigen bezoekers uit om een duik te nemen in een universum waar het lichaam het ultieme expressiemiddel wordt. De tentoongestelde tekeningen verkennen de vele facetten van de mensheid, van gekneusde lichamen tot liefdevolle lichamen, van wachtende lichamen tot gespleten lichamen. Elk werk biedt een unieke en boeiende visie op het lichaam, een reflectie op onze veranderende maatschappij en een uitnodiging om na te denken over ons eigen bestaan. Volgens de curator van de tentoonstelling zijn deze tekeningen "verbazingwekkende versies van onze realiteit en ons bestaan, weerstanden tegen de metamorfoses van onze maatschappij en de sporen van het verleden, maar het zijn ook poëtische blikken gebouwd op dromen om na te denken over de toekomst". Het is een demonstratie van het vermogen van tekenen om tijd en ruimte te overstijgen, om de essentie van de mensheid vast te leggen.

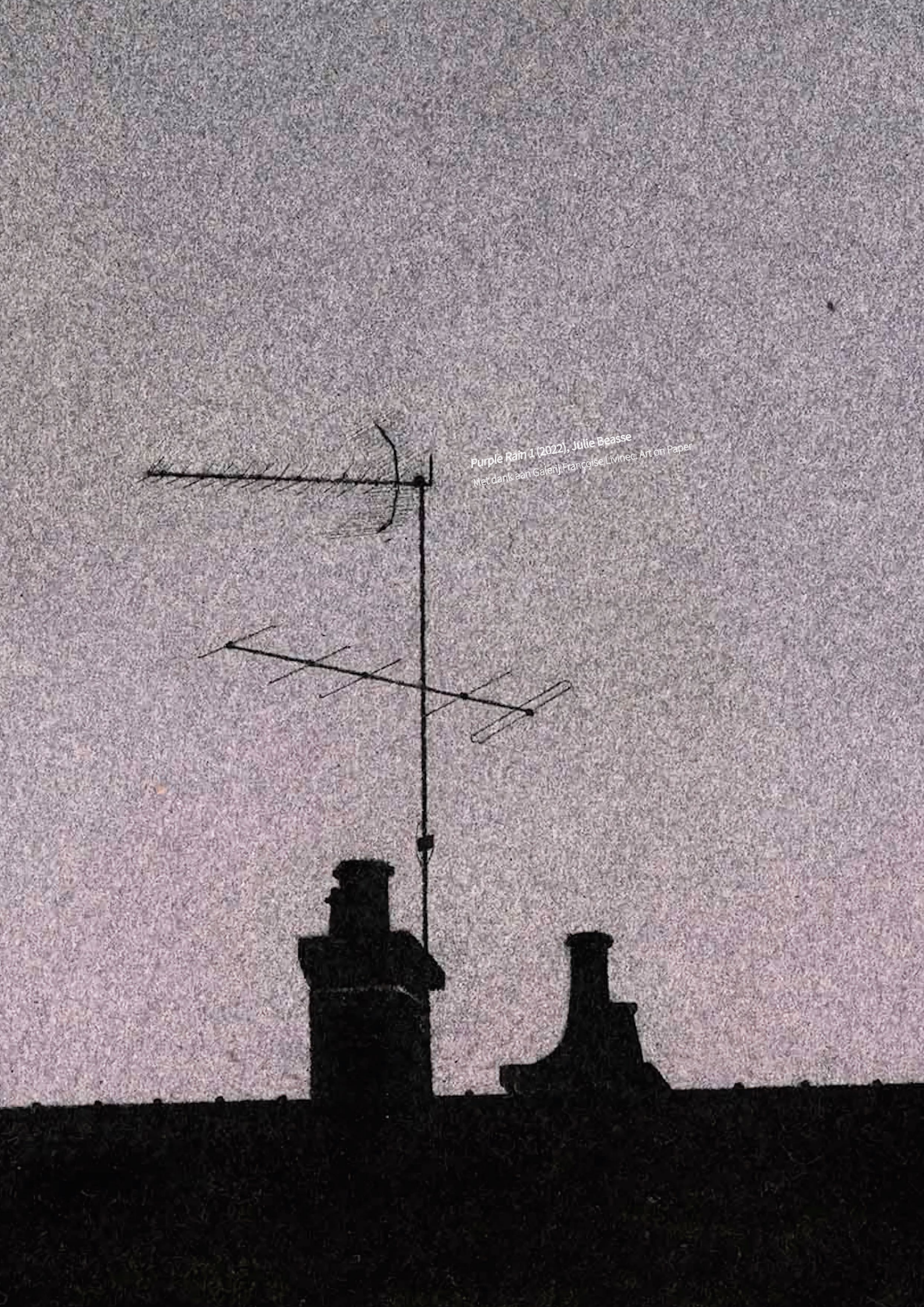
en hedendaagse kunstenaars samenbrengen rond thema's die de dialoog tussen de werken moeten stimuleren. Als onderdeel van Art on Paper 2023 zullen we de geest van de galerie weergeven door werken te presenteren van René Magritte, Frank Stella, Roman Opalka, Gianni Motti, Berend Hoekstra, Johan Van Mullem, Alain Bornain en anderen."

De locatie van de beurs in het Gare maritime was ook een van de redenen waarom galeriehouder Antoine Laurentin besloot om voor het eerst deel te nemen. "We volgden de beurs al lang, maar het miste nog een locatie en een kritische massa, wat nu niet meer het geval is", zegt hij. Voor deze première bereidt de galeriehouder een breed scala aan werken voor, van twintigste-eeuwse klassiekers als Raoul Ubac, Antoine Mortier en Pierre Alechinsky tot de hedendaagse Belgische kunstenaar François Infray, die door de galerie wordt vertegenwoordigd.

Deze editie van Art on Paper in 2023 heeft nog een andere bijzonderheid. Het evenement, dat vanaf het begin jonge kunstenaars centraal heeft gesteld [zie p.52], staat nu namelijk niet alleen open voor grote internationale galeries, maar ook voor Belgische galeries die opkomende kunstenaars ondersteunen, ongeacht hun reputatie, zoals de galerij "Baronian", die dit jaar haar vijftigste verjaardag viert [zie p.58]. Dit bewijst dat België niet alleen een land is met een lange tekengeschiedenis, maar ook een land met een mooie toekomst.

Art on Paper 2023
Du 5 Tot 8 oktober
Gare maritime. Tour & Taxis
www.artonpaper.be

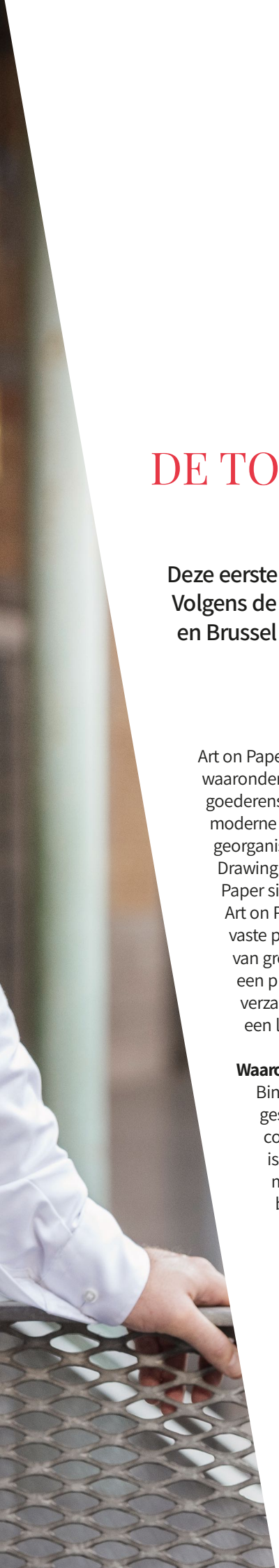
Purple Rain 1 (2022), Julie Beasse
Met dank aan Galerij Françoise Livinec, Art on Paper

INTERVIEW

Gilles Parmentier

Met dank aan Art on Paper

DE TOEKOMST VAN ART ON PAPER

Deze eerste editie bij Tour & Taxis is een keerpunt in de geschiedenis van Art on Paper. Volgens de directeur is "Gare maritime het Grand Palais van de tekenkunst en Brussel is haar grondgebied tijdens de Brussels Drawing Week"

Art on Paper 2023 zal tal van innovaties met zich meebrengen, waaronder een verhuizing naar het spectaculaire voormalige goederenstation Tour & Taxis, een nieuwe focus op oude en moderne tekeningen en een XXL-programma van tentoonstellingen georganiseerd door de partnerinstellingen van de Brussels Drawing Week. Voor Gilles Parmentier, directeur van Art on Paper sinds 2018, markeert dit het begin van een nieuw tijdperk. Art on Paper en de Brussels Drawing Week, die inmiddels een vaste plaats hebben veroverd op de internationale kalender van grote Europese beurzen, hebben zich gevestigd als een platform waar galeries, kunstenaars, instellingen, verzamelaars en liefhebbers samenkomen, gedreven door een liefde voor dit medium dat geen leeftijd of grenzen kent.

Waarom hebben jullie de show verplaatst naar Gare maritime?

Binnen het bedrijf voeren we hierover al enkele jaren gesprekken. Deze verhuizing heeft te maken met een combinatie van een aantal gunstige factoren. Een beurs is een allesomvattende ervaring en geen enkel element mag over het hoofd worden gezien, zowel voor bezoekers als voor galerieën. De locatie is daar één van. De mogelijkheid om de toekomst van de beurs vorm te geven binnen de overdekte stad die Gare Maritime is, was een van de drijfveren. Het is een uitzonderlijke omgeving in het hart van een snel veranderende wijk en dat vormt een zeer aantrekkelijke bestemming voor ons publiek. Bovendien konden we een ruimtelijke scenografie ontwikkelen die bevorderlijk is voor ontmoetingen, wat in grote mate bijdraagt aan de positieve ervaring van de beurs. Tot slot biedt het station ons de mogelijkheid om ons permanent te vestigen en gedurende meerdere jaren zichtbaar te zijn op deze locatie. Zo kunnen we de datum van Art on Paper en de Brussels Drawing Week, elke eerste week van oktober, vastleggen op de Europese beurskalender en een internationale datum vastleggen voor bezoekers, galerijen, instellingen en partners. Zo wordt dit belangrijke moment in het Brusselse culturele leven een onmisbaar element in de programmering van spelers, musea, scholen, kunstcentra en stichtingen. Kortom, het station was een voor de hand liggende keuze als locatie voor de ontwikkeling en toekomst van Art on Paper.

Zijn jullie het eerste culturele evenement dat sinds de renovatie in het station plaatsvindt?

Sinds de opening van het station hebben er al verschillende evenementen plaatsgevonden, maar wij zijn de eerste kunstbeurs die er zijn intrek neemt. Art on Paper is nu een toonaangevende beurs en een voortrekker, die er in vier edities met de Brussels Drawing Week in geslaagd is de culturele spelers rond de tekenkunst in Brussel te verenigen. Bovendien biedt de ruimte in het station ons de mogelijkheid om in

— Carine Claude

Tsoraeva (detail), Olya Evatsora

Met dank aan Galerij Deletaille. Art on Paper

de toekomst in volume te groeien. De locatie werd heringericht met inachtneming van het milieu en het architecturaal erfgoed, die nauw aansluiten bij onze aandachtspunten en waarden. Het station heeft een MVO-beleid geïmplementeerd voor de activiteiten. Daarom werken we samen met de locatie om een weloverwogen aanpak te hanteren en onze impact op het milieu te beperken.

Hoe hebben jullie de scenografie ontworpen voor deze locatie, die erg verschilt van de Vanderborght-ruimte die jullie vorig jaar gebruikten?

Het ontwikkelen van een scenografie in zo'n omgeving was een spannende, gevoelige en fijnzinnige oefening in het bereiken van harmonieuze integratie. Vanaf het begin hebben we gekozen voor een open en luchtige scenografie om de grootsheid en het uitzonderlijke karakter van dit opmerkelijke gebouw te benadrukken. De locatie maakt het mogelijk om een groot aantal ruimtes, ontmoetingen en dialogen te realiseren zodat de beurs een allesomvattende ervaring wordt. We hadden de grootte van deze ruimten kunnen beperken of juist uitbreiden, maar in plaats daarvan hebben we zoveel mogelijk open ruimten behouden, waarbij de gangpaden vloeiend in elkaar overlopen. Het was een lange en complexe teaminspanning die vereiste dat we de locatie vaak bezochten, elk detail verkenden, nadachten over de verlichting en werkten aan oriëntaties en plaatsingen, zodat de ervaring van deze eerste editie een keerpunt zou vormen en een unieke ervaring zou bieden in dit gebouw.

Over publiek gesproken, in hoeverre is dat in de loop der jaren veranderd?

Er bestaat geen twijfel over dat ons publiek is gegroeid. De beurs ontstond acht jaar geleden in Bozar.

3 vragen aan... Michel Culot

Michel Culot is de medeoprichter van Art on Paper.

Wat onderscheidt Art on Paper van andere tekenbeurzen?

Art on Paper onderscheidt zich door de wens en de ambitie van zijn promotoren — exposanten, algemeen directeur, artistiek directeur, commissieleden, oprichter — om er een echt platform van te maken voor ontmoetingen, uitwisselingen en de promotie van de tekenkunst. Door de samenwerking met de Brussels Drawing Week, die vier jaar geleden werd geïnitieerd door Gilles Parmentier ter ondersteuning van de beurs, slagen we erin om meer dan vijftien Brusselse culturele instellingen samen te brengen. Tijdens Art on Paper bieden zij een parcours van tentoonstellingen gewijd aan de tekenkunst in haar meest hedendaagse en actuele vormen, maar ook in haar meer traditionele en klassieke vormen. De beurs speelt een rol in haar vermogen om belanghebbenden te mobiliseren door bezoekers een indrukwekkende "tekenreis" door Brussel aan te bieden. Een ander kenmerk van de beurs is de nabijheid van de exposerende galeries, het toegankelijke en informele karakter. We nemen onszelf niet al te serieus en naast het mediaspektakel dat de grote jaarlijkse Europese beurzen vertegenwoordigen, blijven we nuchter, dicht bij ons publiek.

Wat heeft Art on Paper bijgedragen aan hedendaagse tekenkunst?

De bijdrage van Art on Paper aan de waardering en erkenning van de tekenkunst is aanzienlijk. Gedurende de afgelopen tien jaar dat de beurs bestaat, biedt Brussel jaarlijks bijna een week lang een focus op tekenen en kunst op papier. Het is een uniek evenement dat, op één locatie en via het bemiddelingswerk van exposanten, de verkenning van een buitengewone artistieke diversiteit mogelijk maakt. De beurs is niet alleen een plek om de tentoongestelde werken te gelde te maken, maar biedt de bezoeker, zelfs als hij of zij geen verzamelaar is, de mogelijkheid om op één plek en in slechts een paar uur een overzicht te krijgen van de huidige stand van zaken op het gebied van creatieve tekenkunst — dit geldt nog meer nu dit aanbod buiten de beurs om wordt uitgebreid met de Brussels Drawing Week. De beurs draagt ook bij tot het positieve imago en de reputatie van Brussel als kunststad; we verwelkomen talrijke verzamelaars en buitenlandse bezoekers die aangetrokken worden door de kwaliteit van onze tentoonstellingen.

Dit jaar wordt de beurs uitgebreid met zowel historische als moderne tekeningen. Wordt de beurs algemener?

Hedendaagse tekeningen blijven de signatuur van de beurs, maar we konden inderdaad de link met moderne kunst en zelfs oude tekeningen niet negeren [zie p.64]. Er is zoveel rijkdom in deze gebieden, vooral in België… [zie p.76]. We vonden het frustrerend dat we de grote namen niet konden huldigen en ook minder bekende kunstenaars niet konden belichten, die sommige galerieën nu als deel van ons erfgoed hebben bestempeld. Het was ook een kans om het bereik te verbreden en verbanden te leggen met oudere werken, waarbij steeds werd getoond hoe essentieel tekenen is in de kunstgeschiedenis. We willen onze uniciteit en originaliteit behouden, dus nee, we zijn en worden geen generalistische beurs. Integendeel, met deze uitbreiding verstevigen we onze positie op het gebied van tekenen en kunst op papier. We bevestigen onze plaats in een bruisend landschap, terwijl we blijven pleiten voor kwaliteit, ontdekking en verwondering.

o.T. (*Licht durch Fenster*, 2023), Simon Schubert

Met dank aan Martin Kudek. Art on Paper

S (2022), Hugo Alonso

Met dank aan Galerij Alzueta. Art on Paper

> De Eeckman Prijs is een van de concrete middelen waarmee we ons inzetten voor jonge kunstenaars. De formule voor deze prijs, namelijk de organisatie van een solotentoonstelling gewijd aan een jonge kunstenaar binnen de beurs, is tot op heden onveranderd gebleven. Deze samenwerking is de vrucht van een engagement dat in de loop der jaren is blijven bestaan. *— Eric Hemeleers*

We zijn geëvolueerd van een nichebeurs, die vooral bezocht werd door galeriehouders, professionals en Belgische verzamelaars, naar een beurs met een Europees bereik en grote aantrekkingskracht. De beurs staat open voor geïnteresseerden en kunstliefhebbers, maar ook voor studenten, die soms zelfs verrast worden doordat zij een aankoop van een kunstwerk waar ze verliefd op zijn geworden.

Lezingen en conferenties

Op vrijdagmiddag 6 oktober vinden in Blok 7 van het Gare maritime lezingen en conferenties plaats die worden georganiseerd door de partnerinstellingen van Art on Paper:

De Tekenaar: "De werelden van het tekenen" — 13:00 tot 14:00 uur
In aanwezigheid van kunstenaars Léa Belooussovitch en Sophie Whettnall verkent Barbara Soyer in deze lezing de diversiteit aan stijlen en uitdrukkingen van de tekening en haar vrijheid om de wereld weer te geven en opnieuw uit te vinden.

Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België: "Sporen van reizende kunst" — 14:30 tot 15:30 uur
Klein, licht en vaak goedkoop, tekenkunst is altijd een goede reisgenoot geweest… Deze lezing door Laura Kollwelter en Lise Vandewal belicht de notie van reizende kunst op papier in de 19e en 20e eeuw, met de nadruk op het onderscheid tussen het reizende object, in dit geval het originele getekende werk, en het reizende beeld, in dit geval de gedrukte reproductie of foto. Belangrijke vragen over de specifieke kenmerken van werk op papier, de ontvangst ervan door het publiek en de onontkoombare vraag naar het originele kunstwerk zullen worden besproken tijdens deze conferentie, die een link legt tussen BePAPER en FRIABLE, twee onderzoeksprojecten die momenteel lopen in het RMCAB.

Claude Panier workshop: "Wanneer het spoor een teken wordt, tekenen als concept" — 16:00 tot 17:00 uur
Deze lezing door Mathilde Recoing verkent het concept van tekenen en hoe het kan worden gedefinieerd als een gebarende en gevoelige benadering, eerder dan vanuit het standpunt van de materiële uitdrukking ervan.

Design Museum Brussel: "Technische tekeningen en archieven — Communiceren, promoten, bewaren" — 17:30 - 18:30 uur
Deze ontmoeting tussen Giovanna Massoni (curator van de tentoonstelling "Christophe Gevers: L'architecture du détail") en Thierry Belenger (verzamelaar en expert op het gebied van twintigste-eeuws Belgisch design) zal bezoekers onderdompelen in de productieve wereld van Christophe Gevers, een belangrijke figuur in Belgisch design en interieurarchitectuur. De focus zal liggen op de rol van tekenen in design en interieurarchitectuur, maar ook op een ander medium dat Christophe Gevers dierbaar is: maquettes.

Jonge kunstenaars hebben vanaf het begin centraal gestaan op de beurs. Was het niet een riskante keuze om een nieuw evenement te lanceren waarbij de focus lag op opkomende kunstenaars?
De beurs zou niet mogelijk zijn geweest zonder nauw overleg met de galeries. Acht jaar geleden, toen we samen met Bozar de grondbeginselen van Art on Paper ontwikkelden, werd duidelijk dat er een gebrek was aan een podium voor jonge hedendaagse kunstenaars. Tijdens deze discussies ontstond het idee om ons te richten op een selectie van galeries die jonge kunstenaars promoten. Sindsdien is de beurs geëvolueerd en gegroeid. De beurs heeft een zekere volwassenheid bereikt en het is niet meer dan logisch dat ze nu ook openstaat voor galeries die hedendaagse kunstenaars presenteren die meer gevestigd of internationaal erkend zijn. De grote namen in de moderne kunst en de oude meesters zijn nu ook aanwezig. Maar opkomende kunstenaars staan altijd centraal, met name met de Eeckman Prize en de Brussels Drawing Week.

Art on Paper en Brussels Drawing Week zijn geworteld in zowel het institutionele landschap als de commerciële wereld. Hoe vindt u het juiste evenwicht?
Het is de complementaire aard van de initiatieven Art on Paper en Brussels Drawing Week die ons in staat stelt deze "platform"-benadering van de tekenkunst te hanteren, waarbij verschillende uitdrukkingsvormen en periodes aan bod komen en handelaars, kunstcentra, stichtingen, verzamelaars en instellingen worden samengebracht op één evenement

Met dank aan Art on Paper

> Tijdens de week van 2 tot 8 oktober biedt een twintigtal partnerinstellingen overal in Brussel de kans om het tekenen te ontdekken. Het is de concrete uiting van de inzet van Brusselse instellingen voor de verdediging van de tekenkunst.
> — *Gilles Parmentier*

in oktober in Brussel. In die zin zou Gare maritime het Grand Palais van de tekenkunst worden en Brussel het mondiale werkterrein. Tijdens de Brussels Drawing Week de partners betrokken zijn via tentoonstellingen op de locatie van het station of via een interne programmering met voorstellingen, workshops en ontmoetingen [zie p.38].

Wat zijn de hoogtepunten van het culturele programma van dit jaar?

De ruimte die wordt gedeeld door de Brussels Drawing Week en Art on Paper is een ruimte in Gare maritime genaamd Blok 7, waar zes uitzonderlijke tentoonstellingen te zien zullen zijn die speciaal voor de gelegenheid zijn gemaakt door de partners van de Drawing Week. De tentoonstellingen variëren van Dürers gravure uit de 16e eeuw die wordt gepresenteerd door het Museum van Elsene [zie kader p.66] tot ultramoderne werken, zoals technische tekeningen die worden gepresenteerd door het Design Museum en performances van kunstenaars. Het andere hoogtepunt is de middag met lezingen en voordrachten op vrijdag [zie kader p.27]. Deze lezingen gaan in op onderwerpen met betrekking tot de praktijk van het tekenen en terugkerende zorgen over het behoud van werken op papier. Ze gaan ook n op het opbouwen van collecties, het maken van een *catalogue raisonné*, enzovoort. En natuurlijk zal in de beurs de winnaar van de Eeckman Art Prize [zie p.52] worden bekendgemaakt, een prijs die elk jaar aan kracht wint en onze steun aan jonge kunstenaars toont.

Waarom hebben jullie besloten om de tentoonstelling open te stellen voor zowel moderne als oude tekeningen?

Dankzij de nieuwe locatie is dat mogelijk. De leden van het comité, de galerieën en de instellingen waren allemaal voorstander van deze stap. Ze hebben zich verenigd om de uitdaging aan te gaan om de beurs verder te ontwikkelen, want tot nu toe was er geen groot platform dat werken op papier uit alle periodes samenbracht. Brussel is een belangrijke plaats voor kunst en cultuur, maar ook voor innovatie en experiment. We waren ervan overtuigd dat we onze positie nog verder konden versterken.

Bestaat dan niet het risico dat die spreiding te groot wordt?

Op dit moment bouwen we het project stap voor stap op, jaar na jaar, in voortdurende dialoog. We maken keuzes om een evenement in stand te houden dat positief evolueert en dat beantwoordt aan de eisen van onze partners, instellingen, galerijen, verzamelaars en het publiek.

Staan de galeries open voor deze veranderingen?

De meeste galeries die dit jaar aanwezig zijn, hebben het afgelopen jaar of in eerdere jaren al deelgenomen aan de beurs. We hebben een solide basis van trouwe galeries die hun krachten hebben gebundeld en Art on Paper in hun agenda hebben gezet. De grote handelaar Albert Baronian, die tijdens de beurs zijn 50-jarig jubileum viert, is een van onze trouwste bezoekers [zie p.58]. Dit jaar zien we ook een sterke respons van Belgische galeries. Ik ben daar heel blij mee, want het is een bijzonder sterk signaal. Deze viering van de tekenkunst in België is het bewijs van een mooie ontwikkeling. Het is het bewijs dat de tentoonstelling echt een ijkpunt is. We zien ook de toetreding van enkele toonaangevende internationale galeries, die een divers en sterk aanbod brengen. De komst van moderne en historische kunstgalleries opent een heel nieuw scala aan mogelijkheden. Dankzij deze opening, de stabiliteit van de trouwe partijen en de nieuwe impulsen van de jonge galeries, heeft de beurs nog een aantal mooie jaren voor de boeg.

Zonder titel (2022), Kristof Santy

Met dank aan Sorry we're closed. Art on Paper

© Admirable Façades Brussels

FOCUS

EEN NIEUWE OMGEVING

Dit jaar verhuist Art on Paper naar het Gare maritime. Dit is een mooie gelegenheid om de aandacht te vestigen op dit historische gebouw, dat werd gerenoveerd met het oog op duurzaamheid en dat binnenkort het "Grand Palais van de Brusselse tekenkunst" zou kunnen worden.

Art on Paper begon als pop-up store in 2014 en vestigde zich in 2015 in het Paleis voor Schone Kunsten in Brussel. Na zes edities (en een annulering in 2020 vanwege de gezondheidscrisis) verhuisde de beurs in 2022 naar de Vanderborght ruimte, een iconisch gebouw in het hart van de hoofdstad. In 2023 richt de beurs haar pijlen op het Gare maritime, ditmaal als permanente locatie. Dit is een logische keuze voor de organisatoren van het evenement: de locatie is ruim, milieuvriendelijk en gelegen in een wijk die een culturele groei doormaakt.

Een historische plek

Hoewel het Gare maritime aan het begin van de 20e eeuw werd gebouwd, gaat de geschiedenis terug tot de vorige eeuw. De toename van de wereldwijde zee- en spoorhandel maakte van Brussel een belangrijk doorvoerpunt voor goederen, die geconcentreerd waren in het industriële complex van Tour & Taxis — een wijk genoemd naar de prinselijke familie van Thurn und Taxis, die in de 17e eeuw de leiding had over de keizerlijke post in Brussel. Het station kreeg oorspronkelijk de naam "Station Brussel-Tour & Taxis" en werd gebouwd langs het kanaal van de stad om deze bloeiende internationale handel mogelijk te maken.

Het gebouw, dat in 1910 in gebruik werd genomen, is ontworpen in de bouwstijl van die tijd: grote metalen structuren, glazen muren, een grote hal… Met een lengte van 280 meter en een breedte van 140 meter was het in eerste instantie bedoeld om goederen en treinen te huisvesten. Er werkten destijds bijna drieduizend mensen. Zeventig jaar later, in 1980, dwong de afname van het scheepvaartverkeer het gebouw zijn deuren te sluiten. Het lag er bijna twintig jaar verlaten bij… totdat een belangrijk rehabilitatieplan de plek in de jaren 2000 geleidelijk weer tot leven bracht.

Net als de andere Tour & Taxis ruimtes biedt het Gare Maritime nu ook ruimte aan allerlei andere culturele evenementen.

Duurzame renovaties

Zoals directeur Gilles Parmentier uitlegt, is deze vestiging ook gebaseerd op ecologische overwegingen: "we hebben het Gare maritime gekozen vanwege de aantrekkingskracht, de schoonheid en de toegankelijkheid, maar ook om ecologische en maatschappelijk verantwoorde redenen. De renovatie van het gebouw is zeer opmerkelijk. Het station is namelijk helemaal opnieuw uitgedacht door het Nederlandse architectenbureau Neutelings Riedijk Architects en het ingenieursteam Ney & Partners, in samenwerking met Bureau Bouwtechniek, een adviesbureau gespecialiseerd in circulair bouwen. Sinds 2020 is de ruimte volledig energieneutraal."

— Diotima Schuck

Bij de historische renovatie van het gebouw werd gestreefd naar duurzaamheid: er werden materialen hergebruikt zoals de kasseien van het station of stenen van de dokken, en het houten dak werd plaatselijk gerestaureerd. Dit is bovendien het grootste Europese project waarbij gebruik wordt gemaakt van hout. Het gebouw van 45.000 vierkante meter met meerdere verdiepingen is gebouwd met CLT (*cross-laminated timber*), een houtverbindingstechniek die niet alleen de uitstoot van broeikasgassen vermindert, maar ook de thermische prestaties verbetert.

Door natuurlijke ventilatie en hergebruik van zonne-energie reguleert het Gare maritime zichzelf zonder dat er een verwarmingssysteem nodig is. Toegegeven, de evenementen die er plaatsvinden vinden over het algemeen plaats tussen april en oktober, maar de locatie stemt zijn duurzame ambities af op zijn exploitatie door rekening te houden met de externe omgeving, het klimaat en de seizoenen.

Nieuwe scenografie

Het complex is een echte stad waarin werkruimtes, winkels en openbare ruimtes samenkomen. Het bestaat uit een reeks van drie grote hallen en twaalf paviljoens aan de zijkanten, waardoor het centrale gangpad van de beurs vrijkomt. Dit biedt Art on Paper de gelegenheid om de scenografie te vernieuwen. “We hebben het zo ontworpen dat het luchtig en toegankelijk is en dat het de ontmoeting tussen de kunstwerken en de bezoekers vergemakkelijkt. Het is een scenografie die circulatie, dialoogruimtes en ontspanningsruimtes mogelijk maakt”, legt Gilles Parmentier uit.

Met deze inrichting openen de organisatoren de gangen van de beurs ook voor galeries met zowel oude als moderne kunst, waarbij de nadruk ligt op tekenpraktijken uit alle tijdperken. De directeur legt uit: “We hebben voor deze editie gekozen om deze galeries te integreren in de algemene scenografie van de beurs, zonder een specifieke sectie te ontwikkelen. Op die manier wilden we de dialoog stimuleren tussen verschillende tijdperken, tussen artistieke praktijken, toepassingen en technieken van papier.”

De galeries, verspreid over twee hoofdgangen in het hart van het Gare maritime, staan dus naast discussieruimtes, lezingen, *loungebars*, een voedselmarkt en de binnentuinen van het complex.

Een beurs in opmars

Deze eerste editie van Art on Paper in de ruimten van het station markeert ook het begin van een meerjarige samenwerking met de locatie Tour & Taxis, waardoor het evenement de kans krijgt om zich volledig te verankeren in zowel de Brusselse als de internationale kalender. Dit is een zeer belangrijk element omdat de data van Art on Paper, altijd aan het einde van de eerste week van oktober, nu permanent vastgelegd kan worden in de Europese kalender.

Voor deze snelgroeiende beurs — die is gegroeid van ongeveer vijftig galeries in voorgaande jaren tot meer dan zestig nu — biedt de verhuizing naar het hart van het Gare Maritime bovendien veel ruimte voor verdere uitbreiding. Gilles Parmentier vertelt: “We geloven dat het station een uitzonderlijk decor zal bieden voor Art on Paper, en dat het het Brusselse Grand Palais van de tekenkunst zou kunnen worden, tijdens de periode van de beurs en de Brussels Drawing Week.”

Culturele opwinding

Het Gare maritime, omringd door het Koninklijk Pakhuis en winkels, positioneert zich dus als een draaischijf voor de culturele evenementen in de buurt. Dit gebied, waar ingrijpende renovaties en duurzame stadsontwikkeling plaatsvinden, blijft groeien en biedt ruimtes voor bijeenkomsten en tentoonstellingen. “Het maakt in bredere zin deel uit van het kanaalgebied, dat het Brusselse Gewest juist wil ontwikkelen,” legt Gilles Parmentier uit.

Hij vervolgt: “we zijn dus erg blij dat we in het hart van deze ruimte gevestigd zijn, in een buurt die tal van workshopruimtes, privécollecties en door kunstenaars gerunde ruimtes herbergt, maar ook het opkomende museum voor moderne en hedendaagse kunst KANAL-Centre Pompidou.”

Dankzij de vestiging in het Gare maritime draagt Art on Paper bij aan deze Brusselse culturele dynamiek en belooft het bovenal een hernieuwde zichtbaarheid voor alle tekenpraktijken, ongeacht of ze historisch of hedendaags zijn.

Toolkit Circulaire Evenementen

Actoren in de wereld van kunst- en cultuurevenementen worden zich bewust van duurzame ontwikkeling en integreren geleidelijk een reeks *best practices* in hun organisatie. In deze context biedt de “Circular Event Toolkit” professionals een *toolbox* om hen te helpen bij hun aanpak. Aangeboden door VO, het evenementenbureau achter Art on Paper, bundelt de *Toolkit* een lijst met praktische en concrete oplossingen om te implementeren voor het creëren van een duurzaam evenement. “Er is samengewerkt met experts op het gebied van circulaire economie, met name om te zorgen dat afvalverwerking niet in het gedrang komt. Een evenement is kortstondig; door zijn aard genereert het veel en wordt er dus ook veel afval geproduceerd. De *toolbox* richt zich tot iedereen die een evenement organiseert, met oplossingen die aangepast zijn aan elke omvang van het project”, legt Manon Glauden uit, medecoördinator van het MVO-programma van VO. De *toolbox* wordt ook gebruikt door Art on Paper en is vrij toegankelijk op de “Circular Event Toolkit” website.

Simulatie Art on Paper 2023

Met dank aan Art on Paper

TOUR&TA
PNEUS

Foto Filip Dujardin

NOTICED

(HI)STORY [X] IV-58 (detail, 2014), Claude Panier

Courtoisie Claude Panier workshop. Brussels Drawing Week

BRUSSELS DRAWING WEEK

Deze vierde editie van de Brussels Drawing Week brengt opnieuw Brusselse culturele instellingen samen voor een programma dat gekenmerkt wordt door eclecticisme: van jonge Belgische creatie tot *outsider art* via Congolese creatie uit de jaren 1930… Een overzicht.

KBR. Koloniaal verleden

Met "Congolines. Congolese werken op papier (c.1920-1940) uit de verzameling van KBR" biedt de Koninklijke Bibliotheek van België een kennismaking met het werk van drie Congolese tekenaars uit de jaren 1930: Antoinette Lubaki (die haar werken signeert met "Antoinet"), haar echtgenoot Albert Lubaki en Djilatendo. De werken van deze kunstenaars, die ontdekt werden door de Belgische bestuurder en liefhebber van hedendaagse kunst Georges Thiry via hun muurschilderingen op hutten, weerspiegelen ook de koloniale invloed van die tijd, waarbij hun praktijk getransformeerd werd door de introductie van papier en aquarel als nieuwe media. Deze tentoonstelling van een vijftiental werken wordt georganiseerd in het kader van het onderzoeksproject "Congolines: Lijnen tekenen, draden weven. Congolese Colonial Drawings and Paintings as Images and Objects", uitgevoerd in samenwerking met het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in Tervuren, de Koninklijke Bibliotheek van België en de universiteiten van Gent en Kinshasa. Meer dan slechts een eenvoudige presentatie wil de tentoonstelling de banden bevragen tussen de Belgische aanwezigheid op het Congolese grondgebied en de lokale artistieke productie in en de invloed en controle erkennen die op de kunstenaars werd uitgeoefend. Het is een gelegenheid om de geschiedenis te ondervragen door de lens van nieuwe decoloniale lezingen. De tentoonstelling is te zien in het Station maritiem, in de ruimte van Blok 7 van de Koninklijke Bibliotheek van België.

"Congolines. Congolese werken op papier (c.1920-1940) uit de verzameling van KBR"
Van 5 tot 8 oktober. Blok 7. Gare maritime Tour & Taxis. Picardstraat 11. Brussel
www.kbr.be

HISK. Discussies

"A different path: re-approaching research in and through the arts with Anna Barham and Special Guests" is de laatste in een reeks van vier lezingen over onderzoek in de kunst. De sessie wordt georganiseerd door de Amerikaanse kunstenaar Jeremiah Day, die zich met zijn foto's en performances richt op het opnieuw onderzoeken van politieke strijd en hedendaagse conflicten. Onderzoek speelt ook een belangrijke rol in zijn werk. De discussie wordt geleid door Anna Barham, een in Londen gevestigde kunstenaar die video, geluid, drukwerk, installatie en performance manipuleert om de plaats van de auteur en het vaderschap van het werk in twijfel te trekken. Andere kunstenaars zijn uitgenodigd om hun werk en de vruchten van hun reflecties te tonen: "Ze zullen praten over hun eindejaarstentoonstelling, die verbonden is met lijnen: de lijnen die getrokken worden tussen hun verschillende artistieke praktijken en die verbonden zijn met hun onderzoek en projecten. Het idee is om een breder perspectief op het concept lijn [in tekenen] te presenteren," zegt Els Wuyts, een curator verbonden aan het

— Diotima Schuck

Technische tekening

Van 11 oktober 2023 tot 10 maart 2024 presenteert het Design Museum Brussel een tentoonstelling rond de archieven en tekeningen van Christophe Gevers, een interieurarchitect en ontwerper die in 1928 in Antwerpen werd geboren en in 2007 in Ohain overleed. Hoewel hij niet bekend was bij het grote publiek, was hij toch een belangrijke figuur in de naoorlogse interieurarchitectuur. “Christophe Gevers, architectuur van het detail” biedt de mogelijkheid om zijn werk opnieuw te bekijken aan de hand van een aspect van de tekendiscipline dat zelden belicht wordt: het technisch tekenen. Plannen, schetsen, studies… stuk voor stuk documenten die getuigen van een perspectief, intenties en aandacht voor de details van objecten. Hier krijgen de tekeningen, die tot nu toe een tussenvorm waren vóór het werk zelf, een artistieke waarde die gelijk is aan de objecten die ze afbeelden en beschrijven. De reis van deze retrospectieve wordt aangevuld met meubels en accessoires ontworpen door Christophe Gevers, die vandaag de dag nog steeds tal van openbare ruimtes in Brussel bevolken.

“Christophe Gevers, architectuur van het detail”
Van 11 oktober 2023 tot 10 maart 2024
Design Museum Brussels
Belgiëplein 1. Brussel
www.designmuseum.brussels

HISK. De sessie vindt plaats op 5 oktober van 19:00 tot 22:00 uur.

« Un chemin différent »
Le 5 octobre
Hoger Instituut Voor Schone Kunsten Vlaanderen
4 rue Gabrielle Petit
Molenbeek-Saint-Jean
www.hisk.edu

De Botaniek. Dialoog

Voor de Brussels Drawing Week lanceert het Cultureel Centrum van de Federatie Wallonië-Brussel, kortweg Botanique, twee tentoonstellingen. Ter gelegenheid van de tentoonstelling “Every Minute is Lettered” nodigt het instituut voor het tweede opeenvolgende jaar kunstenaar Boris Thiébaut uit, die een nieuwe serie papier op groot formaat presenteert. In zijn praktijk combineert hij tekenen, schilderen, muurschilderingen en installatie. Het gebaar zelf wordt op een abstracte manier ontwikkeld, spelend met materiaal en schetsen, op het kruispunt van graffiti, schrijven en grafisch ontwerp. Naast deze werken gaan de installaties van Aymeraude du Couëdic een dialoog aan in “Paranoptique”, de tweede tentoonstelling over tekenen die het centrum aanbiedt. Ze keert het concept van het panopticum om, een architecturaal model dat het mogelijk maakt om te zien zonder gezien te worden, en haar ultrarealistische, houtskoolachtige, meeslepende composities nodigen de toeschouwer uit om het kunstwerk binnen te gaan. Vanaf dat moment wordt de kijker het onderwerp van de blik van de getekende personages, onderworpen aan een schijnbare bewaking.

“Boris Thiébaut. Elke minuut is beletterd”
“Aymeraude du Couëdic. Paranoptiek”
Tot 29 oktober
Tot 15 oktober
Botanisch museum
Botaniek Galerij
Cultureel Centrum van de Federatie Wallonië-Bruxelles
Koningsstraat 236. Brussel
www.botanique.be

Studio CityGate. Ruimtelijk spel

Whiteout: een atmosferisch optisch fenomeen waarbij contrasten wegvallen en de waarnemer geen schaduwen, horizon of wolken kan onderscheiden, waardoor het gevoel van diepte en oriëntatie verloren gaat. Dit is de naam van de tentoonstelling die tekeningen, beeldhouwkunst, video en installatie samenbrengt in een spel van schalen en vormen dat aanzet tot het bevragen en herconfigureren van de ruimte waarin de werken samenkomen. De acht kunstenaars die hier samenkomen, leerden elkaar kennen tijdens hun studies aan het Hoger Instituut voor Schone Kunsten in Gent en de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Brussel en zijn voor het grootste deel gespecialiseerd in tekenen. Een band die hier wordt bestendigd, in samenwerking met curator Sungyoon Ahn.

“Whiteout”
Studio CityGate
Kleine Eilandstraat 1
Anderlecht. Brussel
www.studiocitygate.com

Eleven Steens. Het tekenen van het Antropoceen

Eleven Steens, een kunstcentrum dat in 2019 werd opgericht door de verzamelaars Véronique en Serge Carrasco, is gewijd aan jonge hedendaagse Belgische en internationale creaties en biedt een kijkje in de wereld van Camille Dufour met “Camille’s masker”. De illustrator en graveur, afgestudeerd aan La Cambre sinds 2017, onderzoekt hedendaagse kwesties in haar werk en gebruikt de technische processen van het graveren als metaforen: haar afdrukken, met honderden vermenigvuldigd, vullen de tentoonstellingsruimtes; de inkt drukt af op de media totdat deze op is. Op het papier verschijnen beelden

Paranoptique (2022), Aymeraude du Couëdic

Met dank aan De Botaniek. Brussels Drawing Week

GALLERIES / NAME

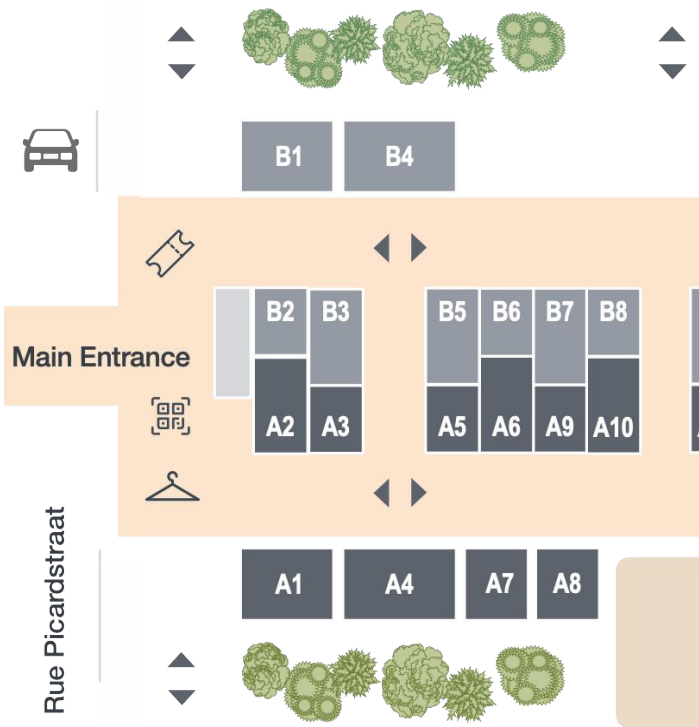
Afriart Gallery	A28	galerie dudokdegroot	A19	Michel Rein	B25
ALICE Gallery	B26	Galerie DYS	B21	Michèle Schoonjans Gallery	A31
Almine Rech	B30	galerie EAST	B07	Modesti Perdriolle Gallery	A21
ALZUETA GALLERY	A30	GALERIE FELIX FRACHON	B12	NADJA VILENNE	B23
Annie Gentils Gallery	A25	Galerie Françoise Livinec	B11	Nicolas Auvray Gallery	A11
aquilaluna	A16	Galerie La Forest Divonne	B03	Patrick Heide	
Atelier Ecru Gallery	A15	Galerie Lowet de Wotrenge	A14	Contemporary Art	B32
Ballon Rouge	B01	Galerie Maurits van de Laar	B08	PHOTOPORT	B16
Baronian	B04	galerie michaela stock	B06	QG Gallery	A24
Belgian Gallery	B05	galerie TRANSIT	B20	Queens Brussels	A08
DILECTA	A22	Gallery Nosco	A10	Rodolphe Janssen	A26
EDJI Gallery	A07	Graphe · Martínez Avezuela	B24	Salon H	A29
Eeckman Art Prize 2023	**A02**	Grège Gallery	B02	Schönfeld Gallery	B17
Eva Steynen.Deviation(s)	A12	Husk Gallery	A17	Settantotto Art Gallery	A01
Faur Zsófi Gallery	B27	Irène Laub gallery	B28	SinArts Gallery	B31
Frédérick Mouraux Gallery	B10	KITAI	A27	Sorry We're Closed	A23
Galería silvestre	B19	Laurentin gallery	A04	STUDIO23	B09
Galerie Aliénor Prouvost	A06	Librairie-Galerie		Thomas Deprez Fine Arts	A18
Galerie Arthur Borgnis	A20	Benjamin Pitchal	A13	valerie_traan gallery	B22
Galerie Bart	A09	Lukasz Majewski Gallery	B18	Valerius Gallery	A03
GALERIE BRACHOT	B15	Martin Kudlek	B32	Yeemock Gallery	B29
Galerie Deletaille	B13	Maurice Verbaet Gallery	B14	Zwart Huis	A05

Brussels International Drawing Fair

05 → 08.10.2023

05 : by invitation only
06 > 08 : public days

ART ON PAPER

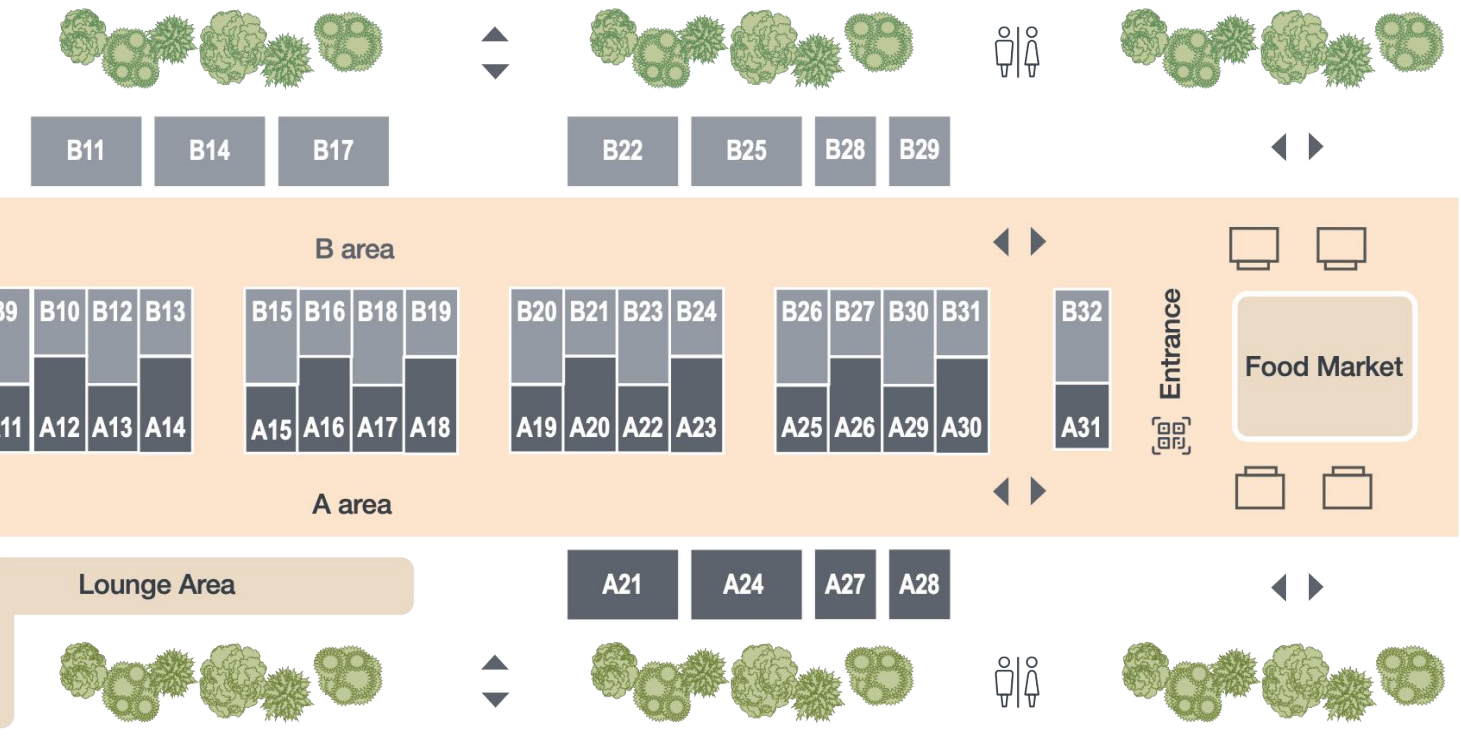

artonpaper.be

GALLERIES / STAND NO.

A01 Settantotto Art Gallery
A02 Eeckman Art Prize 2023
A03 Valerius Gallery
A04 Laurentin gallery
A05 Zwart Huis
A06 Galerie Aliénor Prouvost
A07 EDJI Gallery
A08 Queens Brussels
A09 Galerie Bart
A10 Gallery Nosco
A11 Nicolas Auvray Gallery
A12 Eva Steynen.Deviation(s)
A13 Librairie-Galerie Benjamin Pitchal
A14 Galerie Lowet de Wotrenge
A15 Atelier Ecru Gallery
A16 aquilaluna
A17 Husk Gallery
A18 Thomas Deprez Fine Arts
A19 galerie dudokdegroot
A20 Galerie Arthur Borgnis
A21 Modesti Perdriolle Gallery
A22 DILECTA
A23 Sorry We're Closed
A24 QG Gallery
A25 Annie Gentils Gallery
A26 Rodolphe Janssen
A27 KITAI
A28 Afriart Gallery
A29 Salon H
A30 ALZUETA GALLERY
A31 Michèle Schoonjans Gallery
B01 Ballon Rouge
B02 Grège Gallery
B03 Galerie La Forest Divonne
B04 Baronian
B05 Belgian Gallery
B06 galerie michaela stock
B07 galerie EAST
B08 Galerie Maurits van de Laar
B09 STUDIO23
B10 Frédérick Mouraux Gallery
B11 Galerie Françoise Livinec
B12 GALERIE FELIX FRACHON
B13 Galerie Deletaille
B14 Maurice Verbaet Gallery
B15 GALERIE BRACHOT
B16 PHOTOPORT
B17 Schönfeld Gallery
B18 Lukasz Majewski Gallery
B19 Galería silvestre
B20 galerie TRANSIT
B21 Galerie DYS
B22 valerie_traan gallery
B23 NADJA VILENNE
B24 Graphe · Martínez Avezuela
B25 Michel Rein
B26 ALICE Gallery
B27 Faur Zsófi Gallery
B28 Irène Laub gallery
B29 Yeemock Gallery
B30 Almine Rech
B31 SinArts Gallery
B32 Martin Kudlek
B32 Patrick Heide Contemporary Art

Bloc 7

- Brussels Drawing Week
- Exhibitions
- Talks

Ticketting
Cloakroom
Scanning
Toilets

van klimaatrampen of politieke conflicten in een wirwar van bijbelse, mythische of actuele verwijzingen. Bij Eleven Steens presenteert ze een installatieperformance, *After us, the flood*, die de ecologische urgentie aankaart. Dierfiguren, geïnkt op papier, verdwijnen geleidelijk naarmate de inkt op is. De bezoeker kan de ruimte verkennen en wordt direct betrokken bij een verhaal dat zich voor zijn ogen ontvouwt.

"Camille's masker"
Eleven Steens
Steensstraat 11. Brussel
www.elevensteens.com

Instituto Cervantes de Bruselas. De opkomst van vrouwelijke illustratoren

Twaalf kunstenaars zijn geselecteerd voor deze reizende tentoonstelling getiteld "ILUSTRAD/AS: een blik op vrouwelijke creatie in de hedendaagse illustratie". Het is een intrede in de wereld van illustratie, waar het werk van vrouwen steeds meer erkenning krijgt. De tentoonstelling toont onder andere de tekeningen van Luisa Rivera die poëzie en magie vermengen, de kleurrijke grafische beelden van Sonia Pulido, de levendige werelden van Helena Pérez García en de collages van Lara Lars die klassieke connotaties en surrealisme combineren. Door de selectie van Matilde Rodríguez, de curator van de tentoonstelling en specialist in hedendaagse illustratie, komt er een veelheid aan voorstellen en universums naar voren die door deze kunstenaars zijn ontwikkeld. Ook de diversiteit van de gebruikte formaten en technieken — zeefdrukken, collages, keramiek, risografieën, digitale tekeningen en sculpturen — onthult de levendigheid die het hedendaagse illustratievak animeert.

"LUSTRAD/AS"
Instituto Cervantes de Bruselas
Louizalaan 140. Elsene
bruselas.cervantes.es

Bokanowski bij Empain

Agathe Bokanowski neemt van 6 tot 8 oktober het kunstenaarsverblijf in Villa Empain over met het project *Meyboom*, wat "meiboom" betekent en de oudste Brusselse traditie in herinnering brengt: het planten van een beukenboom op de kruising van de Zandstraat en de Maraisstraat op 9 augustus van elk jaar. De werken van de kunstenaar echoën bomen en bosruimtes door middel van tekeningen van varens of beukenbossen, uitgevoerd in houtskool om het verhaal van het bos beter te vertellen. Agathe Bokanowski is sinds 2004 afgestudeerd aan ENSAD in Parijs. Ze gebruikt haar landschapsfoto's en zet ze om in houtskooltekeningen, waarbij ze speelt met licht- en materiaaleffecten. Het stilstaande beeld van de foto lijkt een tweede keer bevroren op papier, de onbeweeglijkheid van de voorstelling benadrukt door de zwarten en witten, hun contrasten, en de oneindigheid van details verbeeld door de kunstenaar. Op dezelfde manier getuigen de schilderijen van Agathe Bokanowski, altijd figuratief, van geleefde momenten en intieme momenten. In de Boghossian Stichting kan het publiek tussen 14:00 en 17:00 uur de kunstenares ontmoeten en met haar in contact komen.

"Meyboom"
Van 6 tot 8 oktober
Fondation Boghossian – Villa Empain
Franklin Rooseveltlaan 67. Brussel
www.villaempain.com

Art et Marges musée. Lekkernij van de slager

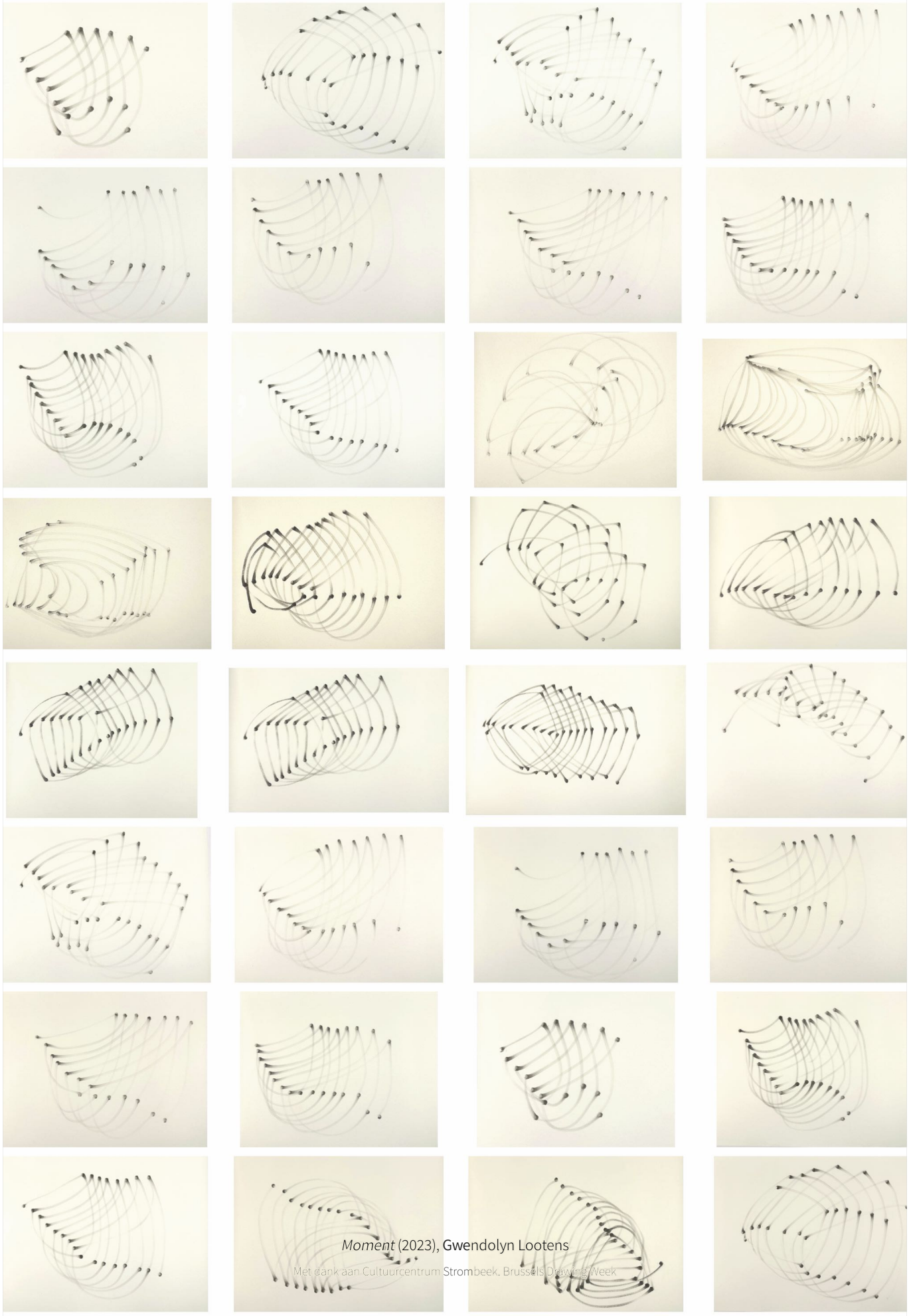
In het museum Art et Marges neemt de evoluerende tentoonstelling "Noem het geen art brut" bezoekers mee op ontdekkingstocht naar de reserves van april 2023 tot dezelfde maand het jaar daarop. Ter gelegenheid van de Brussels Drawing Week besteedt het museum aandacht aan de unieke praktijk van Adalberto Colarelli (1928-1991), een Romeinse slager en gelegenheidstekenaar. Als autodidact laat hij zich inspireren door zijn werkomgeving en maakt hij zijn tekeningen in zwarte of gekleurde Oost-Indische inkt. De lijnen verstrengelen zich in abstracte vormen die doen denken aan botten, vlees en ingewanden. Zijn werk werd tijdens zijn leven tentoongesteld, maar het is dankzij de kleindochter van de kunstenaar, die in 2018 contact opnam met het museum, dat zijn werk momenteel wordt herontdekt en de kwaliteit ervan eindelijk wordt erkend.

"Adalberto Colarelli. Noem het geen art brut"
Tot 21 april 2024
Art et Marges musée
Hoogstraat 314. Brussel
www.artetmarges.be

Stichting Moonens. Banaliteit van de wereld

Hoewel ze kleurrijk zijn, is er iets droevigs aan de bloemen getekend door Joniid. Hij is een kunstenaar uit Brussel en beschrijft zijn werk als volgt: "Bloemen, auto's, mensen soms — noch mooi noch compleet lelijk, eerder middelmatig." In een bijna obsessieve herhaling van gebaren tekent hij onvermoeibaar alledaagse voorwerpen, waarbij hij hun banaliteit onthult zonder te proberen deze te verheffen. Dit biedt "Gevangen vanaf een vast punt", de tentoonstelling van de Moonens Foundation gewijd aan

Met dank aan Design Museum Brussels, Brussels Drawing Week

Moment (2023), Gwendolyn Lootens

Met dank aan Cultuurcentrum Strombeek, Brussels Drawing Week

het werk van kunstenaar Joniid, die speciaal in het teken staat van de Brussels Drawing Week. Een met cynisme en ironie getinte verkenning van de wereld, die ook de grenzen van het tekenen bevraagt, waar dezelfde motieven onvermoeibaar worden herhaald voor een resultaat dat altijd nieuw is.

"Gevangen vanaf een vast punt"
Van 2 tot 8 oktober. Stichting Moonens
Philippe de Champagnestraat 50
Brussel. www.moonens.com

Centre de la Gravure et de l'Image imprimée. Meervoud, collectie en werkplaats

Het Centre de la Gravure et de l'image imprimée, gespecialiseerd in prenten uit de 20e en 21e eeuw, biedt een tentoonstelling van veelvouden in het hart van de beurs, in de ruimte Blok 7. Christophe Veys, directeur van het centrum, legt uit: "De beurs is georganiseerd rond unieke stukken, terwijl ons werk gerelateerd is aan edities. Daarom presenteren we werken van kunstenaars die door galeries voor de beurs zijn geselecteerd, in de vorm van veelvouden. In deze commerciële context kunnen we bezoekers ook laten zien dat kunst niet per se iets is dat financieel onbereikbaar is." Tegelijkertijd toont het centrum een twaalftal werken uit de eigen collecties, geselecteerd uit 15.000 werken, met onder andere Luc Tuymans en Pierre Alechinsky. Het instituut biedt ook een workshop aan op zijn stand op zaterdag en zondag tussen 14:00 en 17:00 uur, open voor iedereen vanaf acht jaar en zonder reservering. Het centrum is momenteel gesloten voor renovatie en zal in januari 2024 heropenen.

"Nieuwe aanwinsten"
Van 5 tot 8 oktober
Blok 7. Gare maritime. Tour & Taxis
Picardstraat 11. Brussel
www.centredelagravure.be

Koninklijke musea. Rondleiding

Met meer dan 9.000 tekeningen en kunstwerken op papier in hun collecties nodigen de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België bezoekers van de Brussels Drawing Week uit om de geheimen van de instelling te komen ontdekken tijdens de rondleiding "Achter de schermen: moderne kunst op papier ontdekken in de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België". Het publiek krijgt toegang tot het prenten- en tekenkabinet van het museum en tot het atelier voor de conservatie van papier. De rondleiding wordt geleid door onderzoekers van de BePAPER-projecten, die zich momenteel richten op het werk van moderne kunstenaars zoals Marthe Donas, Léon Spilliaert, Felix de Boeck of Henry de Groux; en FRIABLE, een studie naar conserverings- en tentoonstellingsbenaderingen voor tekeningen op fragiele dragers. Een leermoment waarbij ook de bezoekers worden betrokken, die worden uitgenodigd om zelf te experimenteren met verschillende papiersoorten en om verschillende wetenschappelijke methodes uit te proberen, zoals microscopie of UV-analyse. Deze twee uur durende rondleiding vindt plaats op 3 oktober, om 10:30 uur of 14:30 uur. Reserveer snel via de website. Deelname is gratis.

"Een museum: Drie collecties"
Koninklijke Musea voor
Schone Kunsten van België
Regentschapsstraat 3. Brussel
www.fine-arts-museum.be

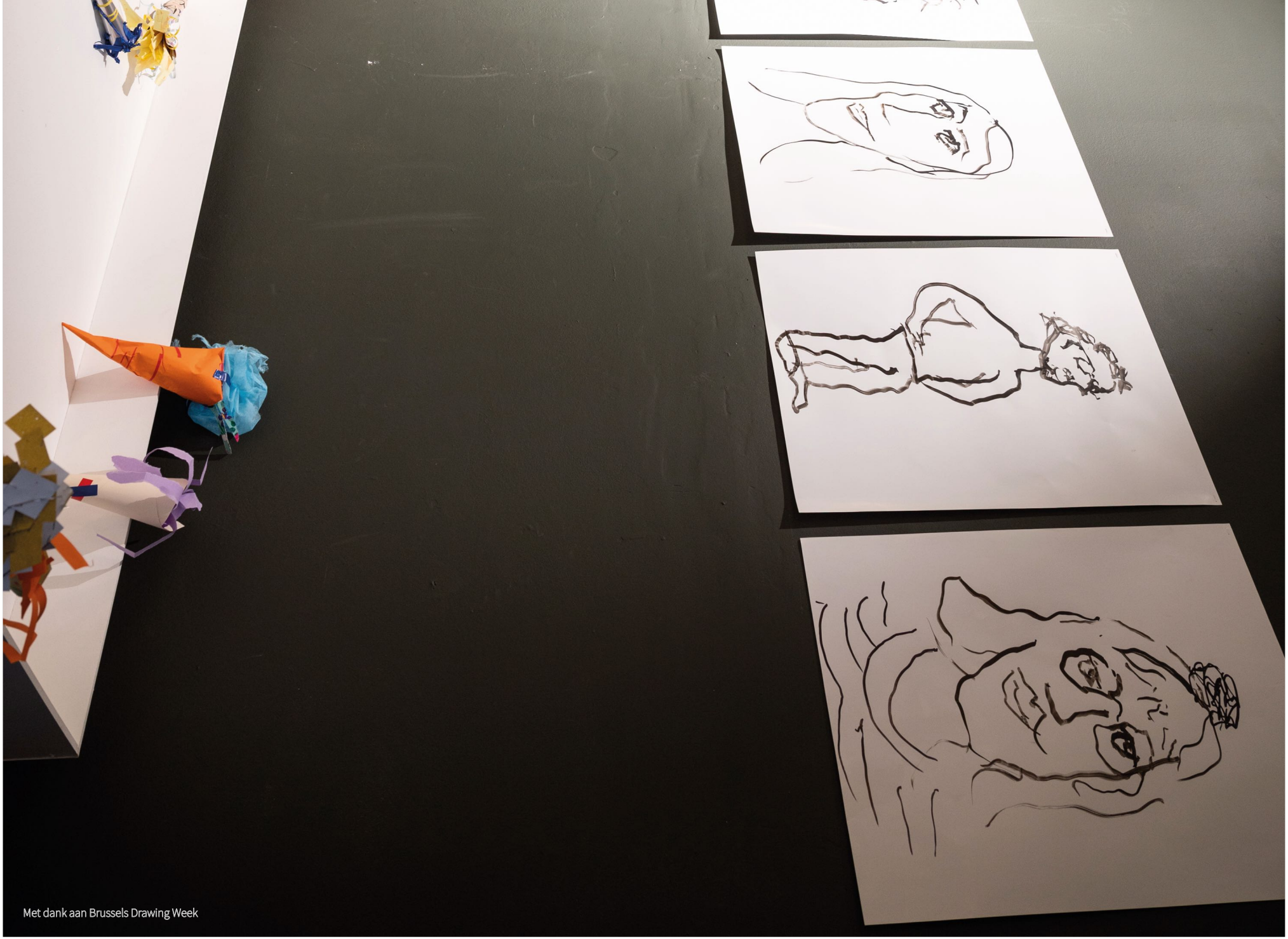
Claude Panier workshop. Heilige stilte

Het atelier van Claude Panier, waar de Belgische beeldend kunstenaar tot aan zijn dood in 2021 werkte, opent nu de deuren voor tentoonstellingen waarin het werk van de kunstenaar naast oude en hedendaagse creaties wordt gepresenteerd. Dit jaar, ter gelegenheid van de tweede deelname aan de Brussels

Outsider art

Over het algemeen is outsiderkunst zelfonderwezen en intrinsiek verbonden met tekentechnieken en papier, de meest directe en toegankelijke manier van representatie. Deze kunst werd benadrukt door Dubuffet in de jaren 1940 en werd aanvankelijk geassocieerd met krankzinnigen of gemarginaliseerden; later werd de definitie verfijnd en omvatte ze ook mensen die zich buiten de traditionele culturele en artistieke sferen bevonden. Het enthousiasme voor *outsider art*, dat wordt ondersteund door verschillende instellingen, wordt ook gedeeld door de Brussels Drawing Week, die sinds haar oprichting in 2019 projecten van het Brusselse museum voor *outsider art*, Musée Art et Marges, in haar programmering heeft opgenomen. Het eerste jaar kreeg het *carte blanche* om in samenwerking met het Joods Museum van België de geschiedenis van de Joodse cultuur te verkennen door de lens van de kunst. In 2021 bood het centrum een activiteit aan in zijn laboratoriumruimte voor het publiek van BDW. In 2022 werd kunstenaar Arian Bergrichter geëerd met een solotentoonstelling voor zijn indrukwekkende productie van tekeningen en schetsen. Voor deze vierde editie staat Adalberto Colarelli [zie p.38], tekenaar en slager, in de schijnwerpers. Tijdens BDW kan het publiek van dinsdag 3 oktober tot en met zondag 3 oktober van 11:00 tot 18:00 uur kennismaken met zijn verbazingwekkende praktijk.

Met dank aan Brussels Drawing Week

Drawing Week, nodigt het atelier kunsthistoricus en curator Laurent Courtens uit, die een tentoonstelling presenteert met twee jonge kunstenaars, Priscilla Beccari en Tatiana Bohm, getiteld "Zwijgen is goud". De kunstwerken, die reflecteren op immaterialiteit en stilte, resoneren met elkaar en echoën de abstracte uitdrukkingen van Claude Panier, die raken aan symbolisme en het concept van heiligheid.

"Zwijgen is goud"
Claude Panier workshop
Cornet de Grezstraat 17. Brussel
www.claudepanier.com

Cultuurcentrum Strombeek. Interactieve workshop

Bezoekers kunnen een speciale presentatie bekijken die het Cultuurcentrum Strombeek heeft voorbereid voor de Brussels Drawing Week in Blok 7 van het Gare Maritime. Het centrum vormt een belangrijk knooppunt voor hedendaagse creatie, van theater tot dans en van films tot, uiteraard, beeldende kunst. Voor deze gelegenheid heeft het centrum een interactieve workshop bedacht, die voortkomt uit de praktijk van kunstenares Gwendolyn Lootens. Als documentairemaker en beeldend kunstenaar gebruikt ze geluidsopnames die ze maakt terwijl ze tekent. Ze nodigt bezoekers uit om hun eigen papieren kunstwerken te maken, geïnspireerd door deze geluidsbank. Er zal ook een selectie van "momenten" te zien zijn: een reeks tekeningen die gekoppeld is aan audiofragmenten, waarbij gebaren vertaald worden in geluiden om ze een andere, immateriële dimensie te geven.

"Sound of a moment"
Van 5 tot 8 oktober
Blok 7. Gare maritime. Tour & Taxis
Picardstraat 11. Brussel
www.ccstrombeek.be

Van Buuren Museum en Tuinen. Houd je potloden gereed!

Het Van Buuren Museum en Tuinen is opgericht in 1970 en stimuleert artistieke expressie door middel van een zeer divers programma, met onder andere tentoonstellingen, concerten, lezingen, bijeenkomsten en openbare activiteiten. Op zondag 8 oktober nodigt de locatie jong en oud uit om samen te komen in de tuinen voor twee workshops: de eerste, "Bladeren, bloemen, takken", is gericht op kinderen en tieners van acht tot vijftien jaar, terwijl de tweede, "Natuur en architectuur", gericht is op volwassenen. Deze activiteiten worden begeleid door de Brusselse teken- en naaileraar Thibault de Coster. Om deel te nemen hoef je na reservering alleen je basis tekengerei, een tekenbord en een stuk papier mee te nemen.

"Bladeren, bloemen, takken"
"Natuur en architectuur"
Op 8 oktober
Van Buuren Museum en Tuinen
Leo Errera laan 41. Brussel
www.museumvanbuuren.be

MAAC. Creaties uit Brussel

Het Maison d'art actuel des Chartreux, of MAAC, promoot hedendaagse Brusselse kunst via lange en korte residentieprogramma's, gesteund door de Federatie Wallonië-Brussel. Het MAAC beperkt zich niet tot een bepaald medium, maar steunt opkomende kunstenaars in het algemeen en geeft hen zichtbaarheid via tentoonstellingen die aan het einde van elke cyclus worden georganiseerd, zodat ze de resultaten van hun zoektocht en experimenten kunnen tonen. En voor het BDW-weekend, van vrijdag 6 tot zondag 8 oktober, opent MAAC de deuren voor het publiek om de werken van de kunstenaars in residentie te ontdekken.

"Open deuren MAAC"
Van 6 tot 8 oktober
Maison d'Art Actuel des Chartreux
Kartuizerstraat 26-28. Brussel
www.maac.be

Société d'Électricité. Nacht van het geluid

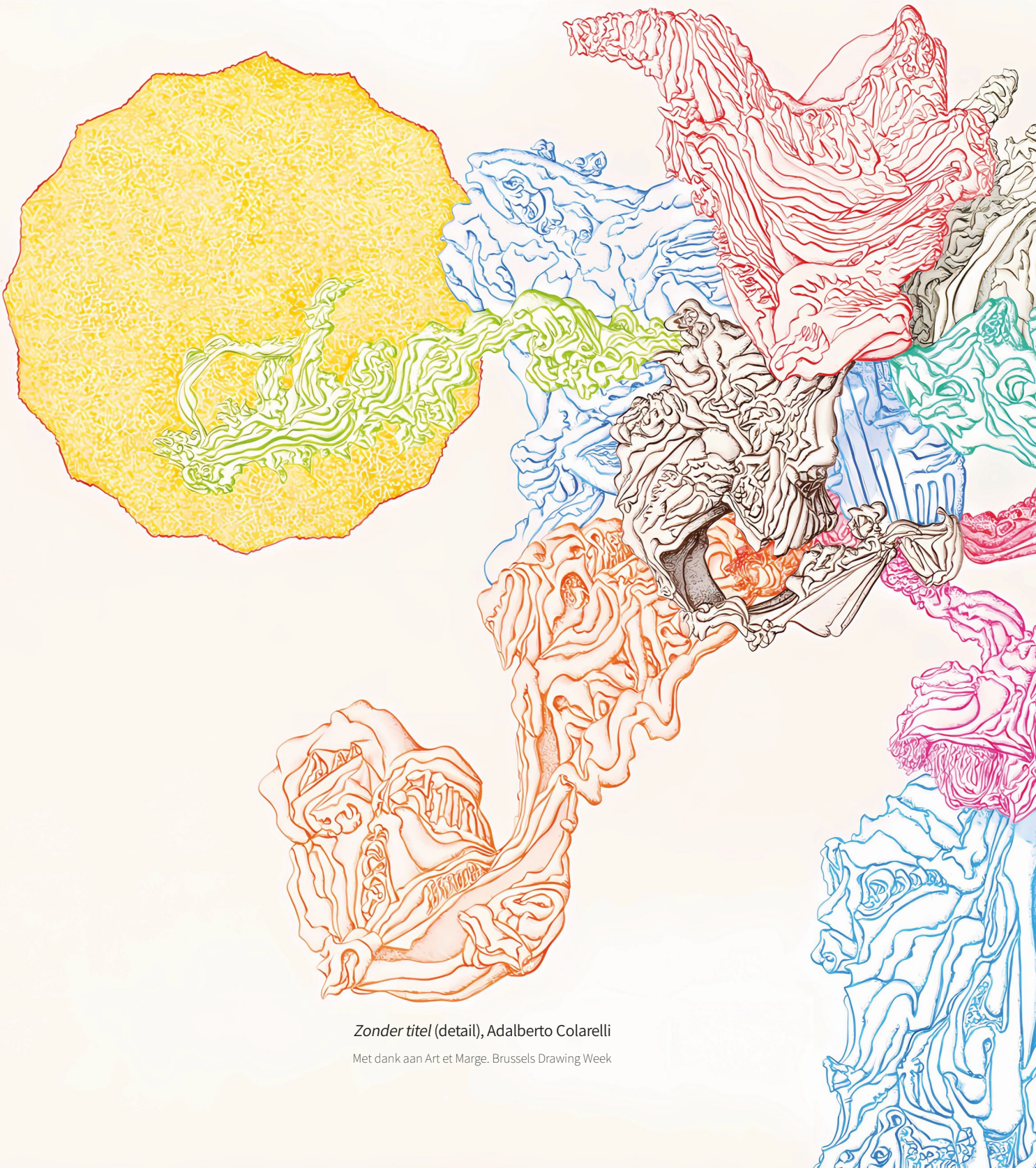
Société d'Électricité, gevestigd in een voormalige elektriciteitsfabriek, is sinds 2015 het podium voor een uitgebreid programma van tentoonstellingen, audiovisuele optredens, lezingen, kunstenaarsresidenties en workshops onder leiding van beeldend kunstenaar en tentoonstellingscurator Els Vermang. De tentoonstelling "The Night Watch", die een brug slaat tussen digitale kunst en conceptuele kunst, is het laatste evenement in een reeks van drie culturele bijeenkomsten, na een performance-avond in Merode en een nachtelijke radio-uitzending. Rond het thema slapeloosheid toont de ruimte radiocreaties van vijftien kunstenaars, uiteenlopend van verhalen tot interviews en soundtracks, in een meeslepende scenografie die is ontworpen in samenwerking met kunsthistorica Claire Contamine, gespecialiseerd in minimal art.

"The Night Watch"
Tot december
Société d'Électricité
Vanderstichelenstraat 106. Brussel
www.societe-d-electricite.xyz

ArBA-EsA. De school uit

De tentoonstelling "Buiten formaat" in de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Brussel — Hogeschool voor de Kunsten is samengesteld uit de gecombineerde praktijk van vijf jonge kunstenaars, die allen actief zijn in de tekenkunst en pas afgestudeerd zijn, en biedt een blik op lokale opkomende kunst. De publicatie *You shall not name the fire* wordt ook gepresenteerd door de studenten van het Master 2 tekenprogramma van de ArBA-EsA, en bundelt hun werk van het academiejaar 2022-2023.

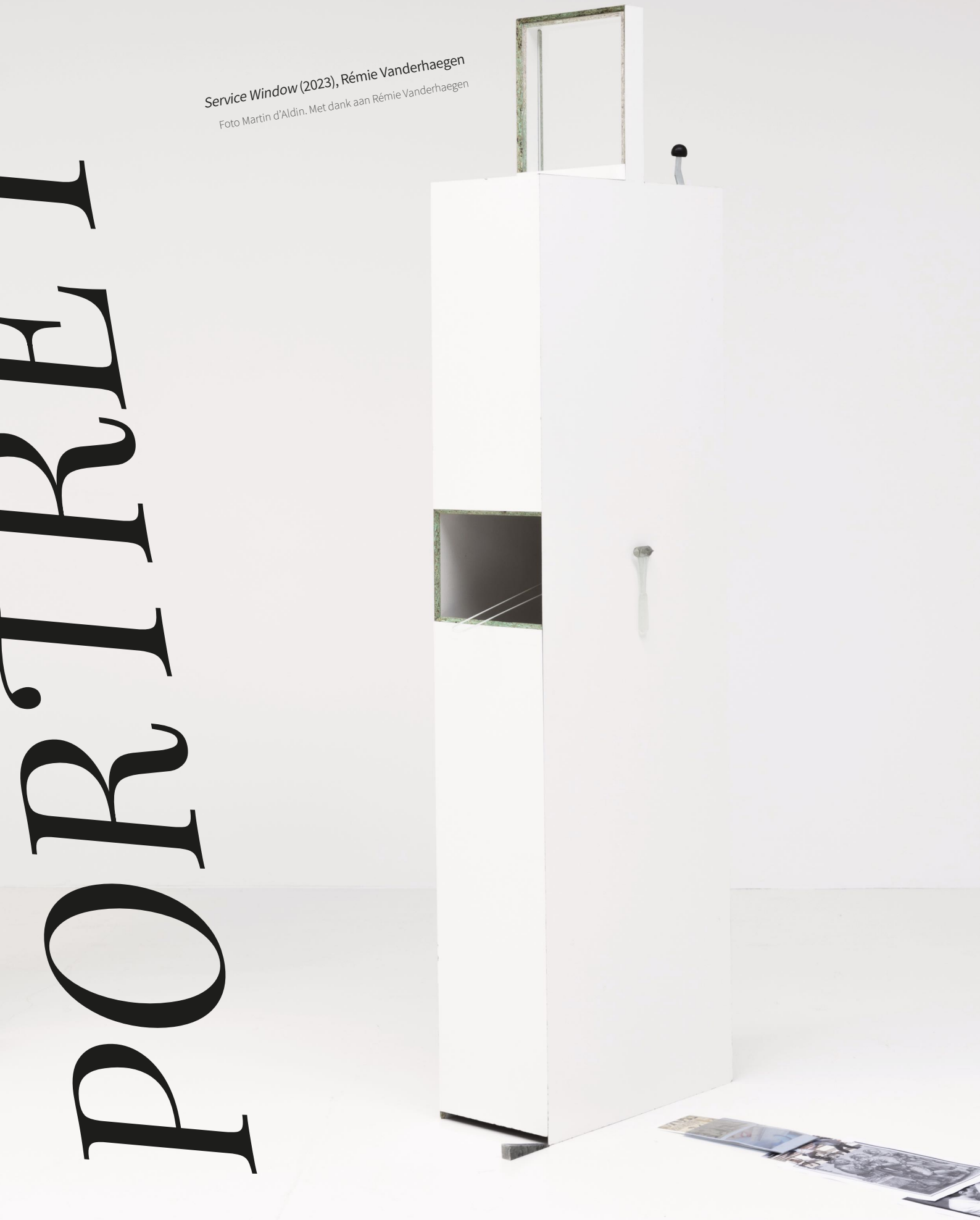
"Buiten formaat"
Van 2 tot 8 oktober
ArBA-EsA
Middenstraat 114. Brussel
www.arba-esa.be

Zonder titel (detail), Adalberto Colarelli

Met dank aan Art et Marge. Brussels Drawing Week

PORTEL

Service Window (2023), Rémie Vanderhaegen

Foto Martin d'Aldin. Met dank aan Rémie Vanderhaegen

RÉMIE VANDERHAEGEN: EEN FILOSOFIE OVER TEKENEN

De kunstenaar Rémie Vanderhaegen, winnaar van de Eeckman Art Prize 2023, creëert zijn beelden zoals hij taal construeert. Zijn werk is doortrokken van filosofie en laat introspectie en interpretatie de vrije loop.

Art on Paper is niet alleen een viering van tekenen. In de hedendaagse praktijk is kunst op papier niet te definiëren. Het kan monumentaal, gefragmenteerd, sculpturaal of ruimtelijk zijn. Het hybridiseert met andere media, dringt binnen in de volumes en maakt zich los van zijn drager. Het werk van de Vlaamse kunstenaar Rémie Vanderhaegen illustreert deze exploratieve methodes en maakt van kunst op papier een jubelend onderzoeksveld voor een hele nieuwe generatie beeldende kunstenaars.

Rémie Vanderhaegen, een geboren Gentenaar, studeerde in 2018 af met een master in Fine Arts aan de KASK (Koninklijke Academie voor Schone Kunsten), een ijkpunt in het Vlaamse artistieke landschap. Hoewel hij werd geboren in een kansrijke familiale omgeving, was hij niet voorbestemd voor de kunst. Althans, niet in eerste instantie. “Aanvankelijk hield ik me als tiener meer bezig met wetenschap,” legt hij uit. “Mijn beide ouders hebben een artistieke achtergrond. Mijn vader schildert en mijn moeder is grafisch ontwerpster. Ze exposeren niet, maar ik ben wel opgegroeid in een artistieke omgeving. Al snel realiseerde ik me dat ik geen wetenschappelijk onderzoek wilde doen, maar mijn eigen kennis wilde produceren en mijn eigen inzichten onderzoeken. Dit verlangen manifesteerde zich na mijn puberteit opnieuw. Misschien is het ook een vorm van rebellie tegen je ouders, het verdedigen van een visie die niet dezelfde is als die van hen. Je raakt in disruptie, je vindt iets waar je goed in bent en tegelijkertijd wil je meer uitdrukken dan je kunt. Want wat je het allerliefste wilt, is aanwezig zijn.”

Na zijn masteropleiding in Gent, waar hij beeldende kunst en tekenen studeerde, liep hij stage bij de Berlijnse kunstenaar Yorgos Sapountzis. Daar eindigde zijn academische ervaring en wijdde hij zich volledig aan zijn praktijk. “Wat belangrijk is, is wat er na de kunstacademie gebeurt. Je herconfigureert wat je hebt geleerd. Als ik terugkijk, zijn die vijf of zes jaar na mijn afstuderen belangrijker dan wat ik op de academie heb gedaan. Je moet je praktijk reactiveren in een totaal andere omgeving. Nadat het vacuüm van de academie is opgetrokken, zonder werkplaats of docenten, krijg je de kans om dingen op eigen houtje te doen. Het biedt ruimte om uit te zoeken wat belangrijk is en wat niet, om af te leren en opnieuw te leren. Dus in zekere zin bevind je je in de positie van de autodidact.”

In 2020 neemt hij deel aan Nothing For Free (NFF), een nomadisch project in de kunstenaarsruimte Pleasure Island in Oostende. In datzelfde jaar is hij ook betrokken bij een ander, enigszins absurd groepsproject: Tarot Éditions.

— Carine Claude

In de zomer van 2020 kwamen de Nederlandse curator Adriënne van der Werf en grafisch ontwerper Emma Keppens op het idee om 78 blanco tarotkaarten per post naar 78 pas afgestudeerde kunstenaars in België te sturen om een collectie van 78 unieke kunstwerken te creëren die in 2021 in 019 in Gent tentoongesteld zouden worden.

"Ik woon in een kraakpand in Gent, waar we ateliers hebben voor zeven kunstenaars (inclusief mijn atelier) en samenwonen met vier. Samen met een groep run ik een *artist-run space* 'Spare Wheel' waar we maandelijks tentoonstellingen en projecten organiseren. Dit is een collectieve artistieke onderneming."

Als hij het over zijn praktijk heeft, voegt hij toe: "Ik heb echt een hekel aan opvattingen over de verschillende media. Ik beschouw kunst namelijk niet als opgedeeld door media. Het discours over de verschillende media bevestigt hoe de 'klassieke kunstcanon' wordt beschreven. Je hebt tekeningen als schilderijen en schilderkunstige sculpturen en sculpturale tekeningen, enzovoort. Ik wil nadenken over beelden, hoe ze worden geconstrueerd en waargenomen. Ik zie niet in hoe het verschil tussen tekenen en verschillende media enige waarde zou toevoegen aan het denken over beelden. Ik gebruik alles om een werk te maken of ik gebruik alles als het werk daarom vraagt."

Met behulp van gemengde media spelen de tekeningen van Rémie

3 vragen aan... Éric Hemeleers

Éric Hemeleers is de CEO van Eeckman.

Waarom hebben jullie een prijs in het leven geroepen speciaal voor tekenen en jonge kunstenaars?

Historisch gezien is het DNA van ons bedrijf verbonden met kunst. De oprichter, Léon Eeckman, onze grootvader, was bevriend met veel van de kunstenaars van zijn tijd. Mijn broer en ik zijn al op jonge leeftijd met kunst in aanraking gekomen — ik teken en schilder zelf ook. Het moet iets zijn dat in onze familie van generatie op generatie is doorgegeven… Vandaar dat we ons van nature tot jonge kunstenaars aangetrokken voelen. Waarom de Eeckman Prijs? Onze taak als verzekeraar kan complex lijken, en transparantie en perfectie eisen. Tekenen is echter de artistieke techniek waarin je het minst kunt liegen. Het vereist kennis, oefening, ervaring en talent. Dat is de analogie die we zochten voor onze activiteiten.

Welke criteria hanteerde de jury?

Binnen Art on Paper bestaat de jury van Eeckman uit gepassioneerde mensen, experts, verzamelaars, vertegenwoordigers van instellingen enzovoort. Het is een beetje de ziel van de prijs — we zien onszelf meer als faciliteerders. Voor deze zevende editie wilde de jury zich niet beperken tot het 2D-potlood omwille van de karikatuur, maar verder kijken, want de naam van de beurs is kunst op papier, en niet enkel tekenen. Bovendien wilden wij en de jury de prijs een transnationale dimensie geven. Vanaf nu wordt de winnaar tentoongesteld in de belangrijkste steden waar wij gevestigd zijn, waaronder Parijs, Monaco en Genève.

Is dit een manier om de nagedachtenis van Léon Eeckman te eren?

Mijn grootvader was een mecenas voor de kunsten voor zijn tijd, en we zijn er trots op om zijn nalatenschap door te geven. Maar de context is sindsdien erg veranderd. In zijn tijd was er nog geen sprake van verantwoord ondernemen. Tegenwoordig maakt ons bedrijf duidelijk deel uit van een maatschappelijk verantwoorde aanpak. We geven evenveel aan de maatschappij als we ontvangen. We zijn een speler in een netwerk dat ons overstijgt en we moeten een positieve rol spelen.

In de loop der tijd hebben we onze benadering van sponsoring en mecenaat omgevormd tot een CSR-aanpak (*Corporate Social Responsibility*). Het is de ruggengraat van ons bedrijf. Het moeilijkste is niet om het juiste project te vinden om te steunen, maar om ervoor te zorgen dat onze klanten en medewerkers het niet zien als een negende jaarlijkse doelstelling, want laten we eerlijk zijn, MVO wordt soms gebruikt om iemands burgerschap af te kopen. We zijn ervan overtuigd dat de daad van creatie de wereld zal redden, omdat het de primaire roeping van kunstenaars is om onszelf een spiegel voor te houden, zodat we onze fouten kunnen corrigeren en de misstanden van een systeem aan de kaak kunnen stellen.

Rémie Vanderhaegen

Foto Chantal Van Rijt. Met dank aan Rémie Vanderhaegen

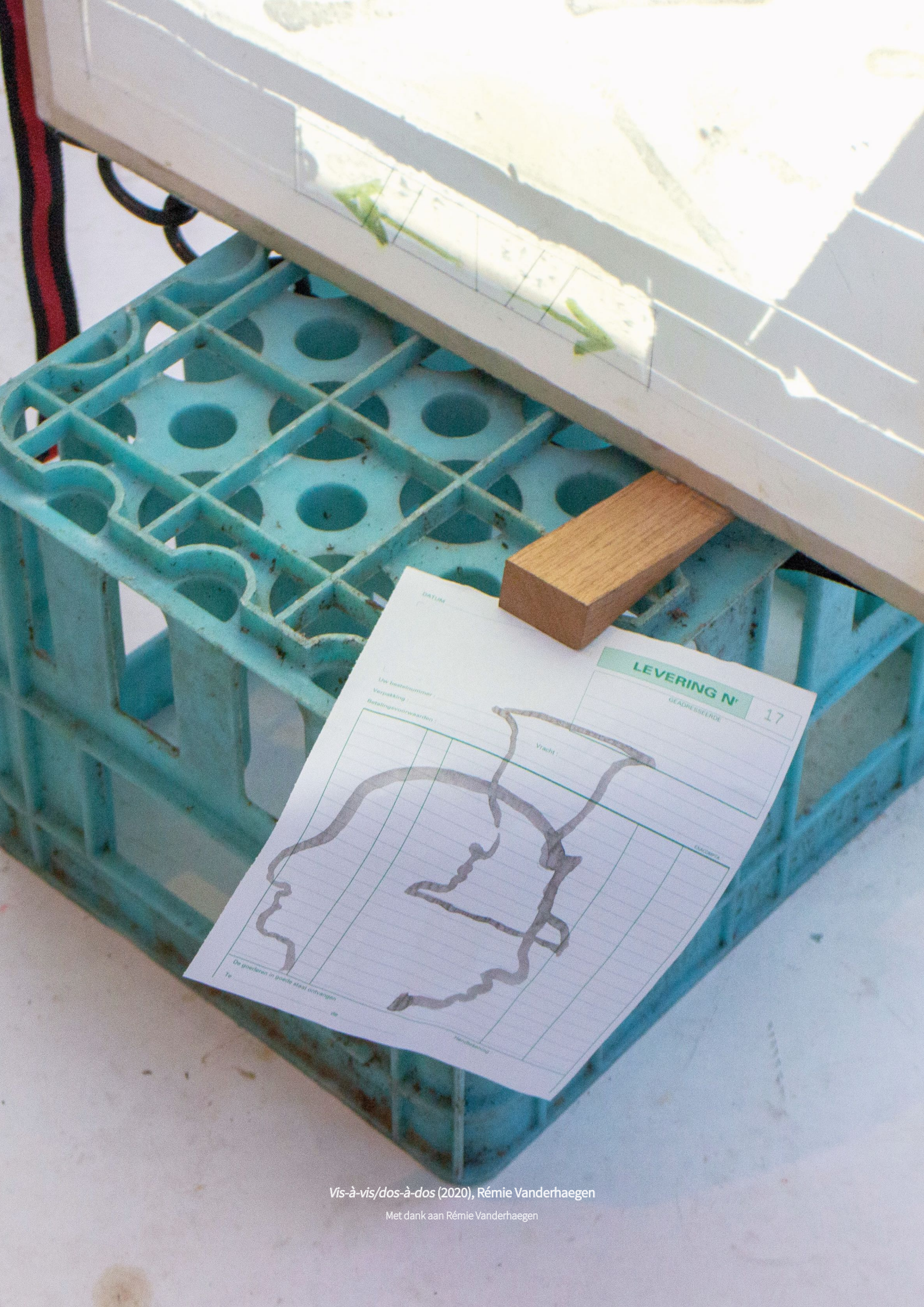

> Ik weet niet precies waardoor ik ben gaan tekenen. Het was waarschijnlijk het eerste en het meest directe. Bij KASK hadden we veel vrijheid met het medium. Tekenen is zo veel breder dan schilderen of beeldhouwen.
>
> — *Rémie Vanderhaegen*

Vanderhaegen met ruimtes en objecten, ze dragen en projecteren zichzelf, hangen waar ze het minst verwacht worden. “Voor mij heeft tekenen meer te maken met denken, werken met lege ruimte,” vertelt de kunstenaar. “Je kunt een tekening op veel verschillende manieren waarnemen. Ik maak al heel lang tekeningen op diaprojecties. Ik hou echt van deze techniek omdat het een soort ruimte creëert tussen het materiaal van de tekening — dat je niet kunt zien — en het geprojecteerde beeld, dat immaterieel is. Met andere woorden, je kunt het materiële beeld zien, maar het is er niet.” Het werk *Bis-Bald-Anders* (2019), een titel die verwijst naar een *döppelganger*, maakt dan ook juist gebruik van deze techniek: een dia, gemaakt van inkt op glas, wordt geprojecteerd op een opgehangen plaat waarop de kunstenaar werkte met oliepastels en potlood, textiel en epoxyhars. Een variant op deze techniek is te vinden in *Vis-à-vis/dos-à-dos* (2020), waar het projectievlak gemaakt is van papier, siliconen, epoxy en potlood, terwijl de dia een strook aluminium op geïnkt glas is. Rémie Vanderhaegen verklaart: “De vraag is ‘Waarom werken maken’, eerder dan ‘Waarom specifiek tekenen’? Ik ben niet geïnteresseerd in de dynamiek van mediumspecificiteiten, ik probeer geen nieuwe beelden te maken. Ik geloof niet echt dat je nieuwe dingen kunt doen. Ik wil ze eerder op verschillende manieren laten spreken, nieuwe mogelijkheden naar boven halen.”

Begrip en communicatie, het transformeren van beelden en het associëren van ideeën vormen de kern van zijn benadering. Er worden enkele onopvallende citaten gebruikt: soms een tekst, een schets van kariatiden of een verwijzing naar klassieke kunst. “Referenties kunnen overal vandaan komen,” zegt hij. “Veel komt bijvoorbeeld voort uit het lezen van filosofie en kritische theorie. Of het kunnen objecten zijn, beelden, eenvoudige dingen, zelfs absurde dingen! Uiteindelijk gaat het niet om het begrip van de manier waarop de referenties in mijn werk samenkomen, maar om het begrip van de werken zelf.” Hij bekent dat hij is opgegroeid met een taalstoornis, dysfasie. “Het heeft lang geduurd voordat ik kon communiceren. In de tentoonstelling die ik aan het voorbereiden ben voor Art on Paper, staat een beeld van een tandarts die letterlijk zijn hand in iemands mond heeft. Het is erg opdringerig. In die zin is de tandarts een referentiepunt, zoals ik eerder vertelde.”

Over zijn werken concludeert hij: “Uiteindelijk roepen ze een bepaald en ongrijpbaar gevoel op, rustgevend en licht verontrustend. Je voelt het, ook al begrijp je het niet helemaal. Het is een beetje zoals wanneer je een andere taal spreekt met iemand, je kunt elkaar niet verstaan, maar over het algemeen kun je begrijpen wat er gezegd wordt. We begrijpen dingen alleen als we ons er een voorstelling van kunnen maken. Het is hetzelfde met beelden.”

Vis-à-vis/dos-à-dos (2020), Rémie Vanderhaegen

Met dank aan Rémie Vanderhaegen

VERLAAT

Zicht op de tentoonstelling “Da Torino” tot 10 november

Met dank aan Galerij Baronian

VAN HARTE GEFELICITEERD, MENEER BARONIAN!

In 2023 viert de grote Belgische kunsthandelaar Albert Baronian zijn jubileum. Art on Paper is vastbesloten om de vijftig jaar talentzoeken van de galerie in stijl te vieren.

Wie in Brussel heeft er niet gehoord van Baronian Gallery? De galerie werd in 1973 opgericht door Albert Baronian en staat bekend als de oudste galerie van de stad. Gedurende vijf decennia heeft deze gerenommeerde kunsthandelaar een sleutelrol gespeeld in de promotie van hedendaagse kunst, zowel in België als internationaal. Vanaf het begin maakte zijn presentatie van de grote figuren van *Arte Povera*, de Italiaanse artistieke beweging van de jaren 1960 en 1970, van hem een begrip. Hij stelde werken tentoon van Alighiero e Boetti, Mario Merz, Giulio Paolini en Gilberto Zorio. “Ik toonde al heel vroeg *Arte Povera*, waardoor ik bekend werd in België en elders, maar ik was ook een van de eersten die *Support Surface* buiten Frankrijk toonde,” vertelt Albert Baronian. “In het begin stelde ik vooral buitenlandse kunstenaars tentoon, maar de Belgische scène evolueerde aanzienlijk en ik begon ook lokale kunstenaars te tonen. Ik heb altijd gewild dat de galerie zowel een plaats van bevestiging als een plaats van ontdekking zou zijn.”

Hij werd geboren op 4 maart 1946 in Brussel en studeerde kunstgeschiedenis in Leuven (UCL), waar hij zijn interesse voor hedendaagse kunst en de opkomende creaties van die tijd ontwikkelde: “Ik herinner me mijn eerste reis naar New York in 1976, kort na de opening van de galerie. Ik bezocht misschien wel vijftig ateliers van kunstenaars, die soms allemaal op dezelfde verdieping zaten!” Hij maakt zijn keuzes op basis van tentoonstellingen en aanbevelingen van vrienden, collega’s en andere kunstenaars. “Alles begint met het kunstwerk. Er valt me iets op dat ik niet meteen begrijp, of dat mijn nieuwsgierigheid wekt. Dan raak ik geïnteresseerd in de kunstenaar. De ontmoeting komt pas later. Dan vraag ik of ik het atelier mag bezoeken en als ik geïnteresseerd ben, organiseer ik een tentoonstelling.” Als voormalig voorzitter van de Belgische Vereniging van Galerieën ziet hij de verantwoordelijkheid van zijn beroep als drievoudig: het ontwikkelen van de lange-termijn carrière van elke kunstenaar in samenwerking met internationale musea en collecties; het creëren van een historisch archief voor elk van hen; en het fungeren als een toegankelijke openbare ruimte.

Schilderkunst, beeldhouwkunst, figuratieve of abstracte kunst… Het brede palet van Baronian omvat alle stromingen en media van de hedendaagse kunst. Inclusief tekeningen. “Oorspronkelijk waren tekeningen niet iets waar ik naar op zoek was, maar eerder iets wat toevallig voorkwam in de tentoonstellingen die ik organiseerde, waarbij ook werken op papier te zien waren. Voordat ik galeriehouder werd, ben ik begonnen als uitgever van zeefdrukken, dus ik heb wel een zekere belangstelling voor grafisch werk. Bovendien heb ik altijd geprobeerd tekeningen te laten zien aan jonge verzamelaars die niet per

— Carine Claude

Albert Baronian

Met dank aan Galerij Baronian

se de middelen hebben om schilderijen of beeldhouwwerken te kopen."

Tekeningen zijn ook prominent aanwezig in zijn tentoonstellingen van hedendaagse beeldhouwkunst, zoals te zien is in de laatste solotentoonstelling van de Britse kunstenaar David Nash in de galerie van Albert Baronian in Knokke. "Tekenen is altijd belangrijk in de beeldhouwkunst," zegt hij. "Beeldhouwers maken vaak hele mooie tekeningen, dat zijn schetsen of tekeningen van hun werk, en het is heel interessant om die te laten zien. David Nash maakt prachtige aquareltekeningen. Voor grote beeldhouwers als Sol LeWitt is het werk op papier altijd fundamenteel, vooral voor projecten. En de tekeningen van LeWitt zijn prachtig."

Vijftig kaarsen

Om de vijftigste verjaardag van zijn galerie te vieren, geeft Art on Paper hem *carte blanche*. Volgens Gilles Parmentier, directeur van de beurs, wordt dit een hoogtepunt van de editie van 2023. "Albert Baronian zal de belangrijkste kunstenaars tonen die hij in zijn carrière heeft gepresenteerd", legt Virginie Devillez, lid van het selectiecomité van Art on Paper, uit. "Baronian is een belangrijke handelaar. Hij is een galeriehouder die na vijftig jaar nog steeds aan de top staat. Hij heeft veel gedaan voor tekenen, beeldhouwen en conceptuele kunst. Hij gaat een vrij ongekende selectie voorbereiden voor de beurs." De handelaar onthult dat hij een paar verrassingen in petto heeft: "Voor mijn 50-jarig jubileum heb ik 50 m² om vijftig werken op papier te laten zien tijdens Art on Paper!" Albert Baronian is erg enthousiast. "Aangezien ik in de loop van mijn carrière meer dan honderd kunstenaars heb tentoongesteld, zal deze selectie volledig uiteenlopend zijn, met werken die de verschillende trends illustreren die de galerie laat zien, met abstracte kunst, conceptuele kunst, enzovoort."

Na Art on Paper gaat de marathon verder. Albert Baronian raakt niet uitgeput, integendeel. In Parijs organiseert hij de tentoonstelling "Rien n'est permanent" in de Parliament Gallery in de rue d'Enghien, waar hij tot 4 november werken toont van Thomas Zipp, Bruno Serralongue, Charles Sandison, Joseph Marioni en Seyni Awa Camara. Zijn galerie aan de Concordestraat in Brussel wordt gevolgd door "Notes" van Boris Thiébaut — een kunstenaar die naam maakte op de editie 2022 van Art on Paper. En tot maart 2024 heeft het Centre Wallonie-Bruxelles in Parijs de muren van de galerie ter beschikking gesteld voor de groepstentoonstelling "Hérétiques", die zeer jonge kunstenaars uit de Belgische hedendaagse scene samenbrengt.

Het hoogtepunt van de jubileumvieringen is de tentoonstelling "Quinquagesimum" — een knipoog naar het Latijnse woord voor vijftigste verjaardag — die tot 25 november te zien is in de CAB Foundation, met een eclectische selectie van werk van 33 Belgische en internationale kunstenaars, waaronder Charlotte vander Borght, Richard Tuttle, Claude Viallat en, nog verrassender, Gilbert & George. "Het is een prachtige plek," zegt Albert Baronian. "De oprichter, de grote verzamelaar Hubert Bonnet, is erg gericht op minimalisme en het conceptuele. Hij zei tegen me: 'Ik wil geen figuratieve kunstenaars'. Maar ik heb hem toch zover gekregen dat hij een werk van Gilbert & George accepteerde waarmee hij bezoekers zal verwelkomen!"

3 vragen aan... Quentin Grosjean

Quentin Grosjean is de oprichter en directeur van de QG Gallery.

Jullie exposeren Patrick De Brock, die bekender is als galeriehouder dan als kunstenaar. Waarom hebben jullie deze keuze gemaakt?

Patrick De Brock begon drie of vier jaar geleden met schilderen. Het is een heel belangrijk deel van zijn leven geworden en hij is heel actief in zijn atelier. Natuurlijk is hij nog steeds een geweldige galeriehouder met een zeer scherpe, minimalistische gevoeligheid. Ondanks ons leeftijdsverschil delen we een diepe vriendschap. We delen dezelfde esthetische interesses, vooral voor Amerikaanse kunst uit de jaren zestig en zeventig. Je kunt deze invloed voelen in zijn werk, dat erg ademend is. Ik hou enorm veel van het werk dat hij maakt, het is dan ook zeker geen kwestie van vrienden die een tentoonstelling houden om elkaar een plezier te doen. We hebben samen aan een shortlist gewerkt en ik kijk er echt naar uit dat het grote publiek die ook zal ontdekken.

In Knokke is Patrick De Brock zowat uw buurman…

We werken inderdaad veel samen omdat onze smaken sterk overeenkomen! Het was zijn galerij die me inspireerde voor ik voor mezelf begon. Ik werk in een vrij hoge prijsklasse op de tweede Amerikaanse markt rond deze minimale en conceptuele generatie. Ik was op zoek naar een project dat in zekere zin meer lokaal of meer betaalbaar was voor het publiek.

Opent u binnenkort een nieuwe ruimte in Brussel?

In september verhuizen we naar 13 rue Saint-Georges, een zeer levendige kunstwijk waar veel van onze collega's al aanwezig zijn, zoals Irène Laub en Almine Rech. Het idee van deze galerie is om thematische groepstentoonstellingen te presenteren rond de periode van de kunstgeschiedenis waar ik gepassioneerd door ben, namelijk de jaren zestig, zeventig en tachtig in New York. Een of twee keer per jaar plan ik ook eerste marktentoonstellingen met levende kunstenaars of stichtingen. Ik wil vooral grote Amerikaanse namen laten zien, maar met een budget dat betaalbaar is in verhouding tot hun reputatie en met een esthetische samenhang die ik hoop te bereiken.

Lucie age 34 (2022), Helmut Stallaerts

Met dank aan Galerij Baronian. Art on Paper

ZOOM

Studien zweier Schmetterlinge und einer Zikade, Johannes Bronckhorst

Met dank aan Galerij Lowet de Wotrenge. Art on Paper

TEKENEN IS TIJDLOOS

Voor deze eerste editie in het Gare maritime opent Art on Paper haar deuren voor de klassieke en moderne tekenkunst. Het vormt een brug tussen erfgoedschatten en artistieke bruisendheid.

Tekenen ondergaat een enorme heropleving, waarbij jonge kunstenaars centraal staan. Voor Art on Paper, dat gespecialiseerd is in hedendaagse tekeningen, was het tijd om een blik op de historische erfenis van werken op papier en hun huidige impact te werpen. In synergie met de hedendaagse kunst presenteren een dozijn galerieën voor oude en moderne kunst voor het eerst hun selectie tekeningen, die een uitgebreide periode van de 17e tot de 20e eeuw bestrijken. Oude meesters, grootheden uit de moderne kunst, figuren uit de hedendaagse kunstwereld, pas afgestudeerde beeldende kunstenaars… het publiek wordt uitgenodigd om de rijkdom en diversiteit van dit voortdurend vernieuwende medium te ontdekken, dat sterk gedragen wordt door een jonge generatie kunstenaars, verzamelaars en kunsthandelaars.

"Deze openstelling voor historische en moderne tekeningen is een fantastische kans voor Art on Paper, dat daarmee een geheel nieuwe dimensie krijgt," zegt onderzoeker Virginie Devillez, een nieuw lid van het selectiecomité van Art on Paper. Als voormalig curator bij de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, waar ze projectmanager was voor het Magritte Museum dat in 2009 werd ingehuldigd, is de onderzoeker thuis in zowel institutionele milieus als de kunstmarkt — ze gaf leiding aan de Daniel Templon en Micheline Szwajcer galeries voordat ze van 2016 tot 2023 bij Sotheby's ging werken. Als specialist in 19e- en 20e-eeuwse kunst verschijnt ze precies op het juiste moment, nu de beurs haar deuren opent voor de historische perioden in de tekenkunst. Ze is een aanvulling op het tot nu toe zeer eigentijdse panel van het *comité*.

Virginie Devillez vervolgt: "Door zich open te stellen voor andere uitingen van de tekenkunst, ontwikkelt de beurs een nieuwe dynamiek en een nieuw potentieel. Het beurspubliek is eraan gewend geraakt om hedendaagse kunst, moderne kunst en oude kunst op dezelfde plaats te zien. Het is aan ons om een mooi verhaal te bieden met galerieën die deze verschillende periodes in de kunstgeschiedenis afwisselen."

Barrières doorbreken

Het universele karakter van de tekening, het eerste gebaar van de kunstenaar, loopt als een rode draad door de kunstgeschiedenis. Voor Michel Culot, medeoprichter van Art on Paper, bevestigt deze openstelling van de tentoonstelling voor oude en moderne tekeningen de band tussen het erfgoed van de meesters van weleer en hedendaagse praktijken. "Het tekenen, van de erfenis van de grote meesters tot de meer hedendaagse, conceptuele durf, vindt zichzelf telkens opnieuw uit door de technieken en benaderingen te vermenigvuldigen, het aanbod te diversifiëren en de creativiteit te vernieuwen. Het medium blijft

— Carine Claude

Een ontmoeting tussen Bonom en Dürer

Het Museum van Elsene is ook een plek waar oude en hedendaagse tekeningen te zien en te bespreken zijn. Naar aanleiding van de Brussels Drawing Week toont het museum in Blok 7 van het Gare maritime een grote groep dierentekeningen van Vincent Glowinski (alias Bonom) in dialoog met een historisch werk, de delicate *Ooievaar* van Albrecht Dürer. Deze laatste, gemaakt rond 1500-1505, is het oudste werk dat bewaard wordt in Museum van Elsene. Deze studie op klein formaat, waarschijnlijk gemaakt voor *De maagd met de dieren*, is een aquarel in de Albertina in Wenen en laat de nauwgezette aandacht voor details zien die de grote schilder en graveur gaf aan zijn naturalistische reproducties. “De Duitse kunstenaar was een groot waarnemer van de natuur en bovendien een liefhebber van de wetenschap,” legt het museum uit. “Hij had ook veel ervaring als graveur. Bij het afbeelden van het dier kon hij spelen met de dichtheid van de penstreken, een proces dat schaduwvlakken van verschillende diepte creëert. Hij slaagt erin om zijn vogel een grote encyclopedische nauwkeurigheid te geven.” De serie *Elephant* van Bonom, performancekunstenaar en graffitikunstenaar, verkent daarentegen de vrijheid van gebaar en lijn, tussen abstractie en figuratie. In navolging van de vloeiendheid van het tekenen in Bonom’s schetsen, biedt het museum ook een selectie werken op papier uit de tweede helft van de 20e eeuw, waaronder werken van Christian Dotremont, Gudny Rosa Ingimarsdottir, Tatiana Wolska en Walter Swennen.

fantasierijk en gedurfd, vaak buiten codes en conventies, vrij en de verbeelding onthullend van de kunstenaars die het creëren,” zegt hij. Het is een oefening in herinneren.

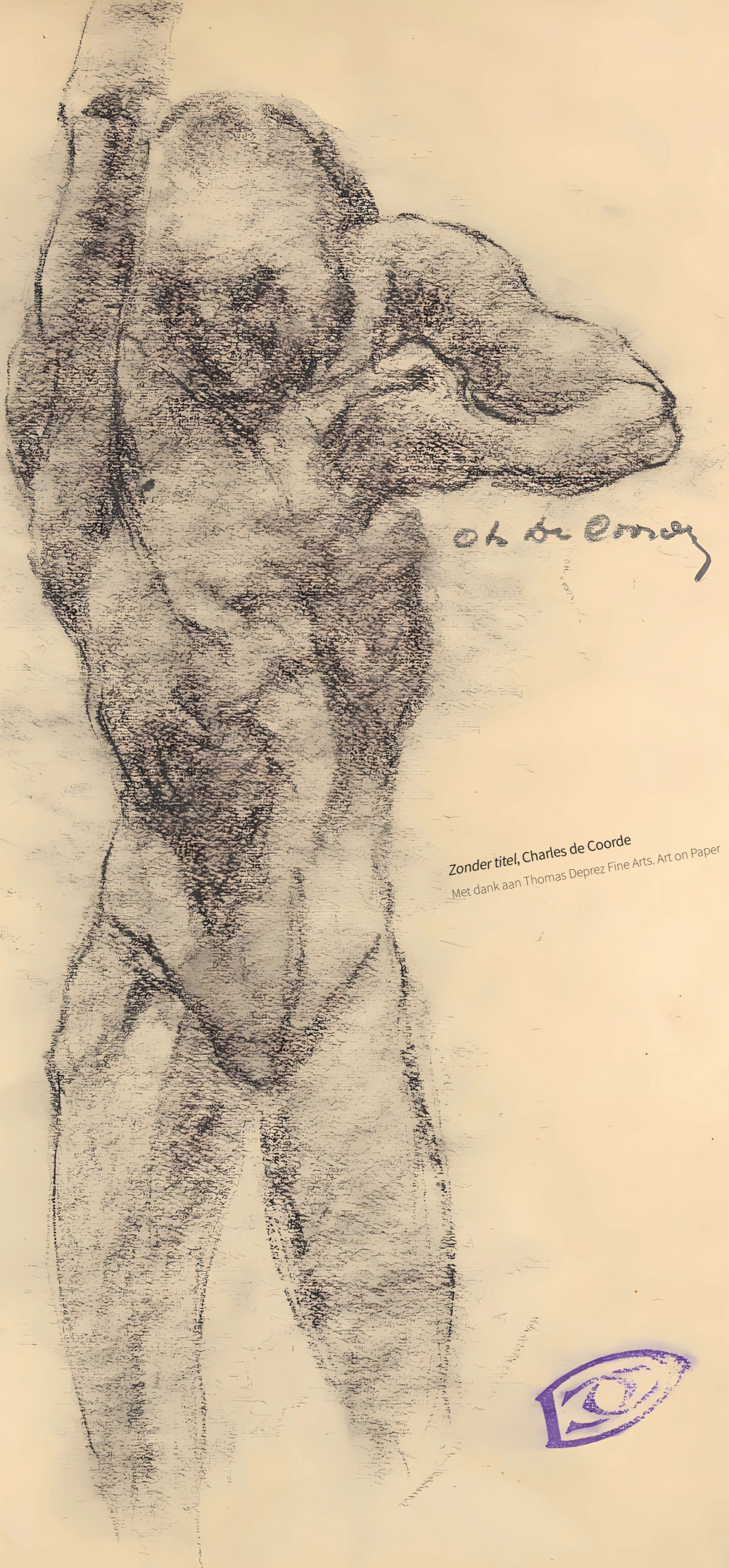
Het is ook een manier voor de tentoonstelling om de rijkdom van de Belgische tekenkunst volledig te omarmen, een traditie die goed vertegenwoordigd wordt door de museale instellingen van Brussel en Vlaanderen. “Belgische verzamelaars houden ontegenzeggelijk van papier”, zegt Virginie Devillez [zie p.70]. “Er is een uitzonderlijke traditie van oude en 19e-eeuwse kunst in Gent en Antwerpen bijvoorbeeld, maar ook in Brussel, waar de institutionele collecties van werken op papier bijzonder rijk zijn.” [zie p.76] Tijdens de Brussels Drawing Week zijn er in de Brusselse musea tal van historische curatoriële voorstellen. In het Gare maritime onthult Museum van Elsene één van haar schatten, haar oudste tekening — een Dürer — in een verrassende confrontatie met werken van graffitikunstenaar Bonom [zie kader]. Brussels Drawing Week van de Tekening organiseren de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België “Behind the Scenes: Discovering Modern Art on Paper”, een evenement in het kader van een evenement waarbij het prenten- en tekeningenkabinet en het papierconserveringsatelier van de Brusselse instelling worden opengesteld voor bezoekers.

“We hebben ook gemerkt dat een jonger publiek zich begint te interesseren voor oude kunst. In dit opzicht spelen handelaars zoals Thomas Deprez een belangrijke rol,” voegt Virginie Devillez toe.

Thomas Deprez, die in 2015 Thomas Deprez Fine Arts oprichtte, staat bekend als specialist in Belgische fin-de-siècle kunst, met name de Brusselse *avant-gardevereniging* “Les XX” (1884-1894) en de symbolistische en impressionistische bewegingen in België. Voor Art on Paper presenteert hij pastels, waaronder twee grote formaten van Henry de Groux. Hun sombere symboliek weerspiegelt een aantal hedendaagse creaties [zie kader p.69]. “Tekeningen zijn vanaf het begin een integraal onderdeel geweest van de manier waarop we in de galerie werken,” legt de galeriehouder uit. “Sommige mensen denken misschien dat ik me uitsluitend op mijn nichegebied richt — wat vanuit academisch oogpunt waar is! — Maar persoonlijk bezoek ik voortdurend tentoonstellingen over hedendaagse kunst, ik sta open voor alles en ik vind de keuze om de twee periodes binnen de beurs te combineren fantastisch.”

> “Tekenen nodigt ons uit om te reizen, te ontsnappen, te schakelen, te verkennen, het blikveld te openen en anders te kijken en te denken. Wat een verrukking en wat een gevoel van opgetogenheid, want tekenen ligt binnen ons bereik, het appelleert direct aan ons, zonder omwegen, het is een waar genot! — *Michel Culot*

Bij het Antwerpse Lowet de Wotrenge staan de grote oude meesters in de schijnwerpers, met De dood van de heilige Gertrude van Cornelis Schut, een studie van een zittend mannelijk naakt van Jacob Jordaens en delicate vlinders van Johannes Bronckhorst. Op het gebied van moderne kunst toont galerie Brachot in Durbuy werken op papier van Frank Stella en René Magritte, terwijl Aliénor

Zonder titel, Charles de Coorde

Met dank aan Thomas Deprez Fine Arts. Art on Paper

Boot, Max Ernst

Met dank aan Boekhandel-Galerij Benjamin Pitchal. Art on Paper

Prouvost in Brussel het werk van Gérard Schneider in de schijnwerpers zet. Galerie Laurentin (Parijs) kiest voor een selectie gouaches en tekeningen van Raoul Ubac, Antoine Mortier en Geneviève Asse. Henri Michaux en Max Ernst worden herontdekt bij Benjamin Pitchal (Brussel). Een vrouwendrieluik — Anne-Marie Schnieider, Sophie Whettnall en Dora Garcia — staat in de schijnwerpers bij Michel Rein (Brussel). Ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van zijn galerie presenteert Albert Baronian een bloemlezing van de grote kunstenaars die hij tijdens zijn immense carrière als handelaar heeft tentoongesteld.

"Het werk van handelaars als Thomas Desprez en Lowet de Wotrenge is essentieel," zegt Virginie Devillez. "Zij zijn specialisten in oude kunst, maar ze behoren tot de jongere generatie en brengen veel dynamiek in de sector. Verzamelaars zijn zelden statisch, evenals het publiek. Tijdens de beurs kunnen bezoekers de prachtige kleine tekeningen van naturalistische vlinders uit de 17e eeuw bij Lowet de Wotrenge bewonderen, net als een ultramoderne werken. Ik denk niet dat het publiek uit zijn evenwicht zal worden gebracht, integendeel. Deze opening zal veel frisheid in de expositie brengen. En dan, wat de markt betreft, zal het publiek misschien verrast zijn te ontdekken dat een kleine oude kunsttekening bijna evenveel kost als een hedendaags kunstwerk…"

Hoewel het combineren van oude en hedendaagse kunst logisch is, volgen beide markten verschillende regels. "De handelaars en het selectiecomité moesten daar rekening mee houden bij hun bijeenkomsten. De vereisten zijn verschillend," licht Virginie Devillez toe. "De galeries die de eerste markt doen, werken met levende kunstenaars. Met oude kunst gaan we naar een tweede marktlogica. Vandaar dat er een veeleisend doorlichtingssysteem moet worden opgezet, met controles op certificaten, authenticiteit, herkomst, enz." "Dit zijn twee totaal verschillende benaderingen en markten," bevestigt Thomas Deprez. "Bij ons is er een enorme hoeveelheid onderzoek, kennis en studie. Bovendien kopen we ook onze eigen selectie, wat betekent dat de werken van ons zijn, in tegenstelling tot de hedendaagse kunstgalerijen die met contracten werken."

De galeriehouder besluit: "Het was niet nodig om de Parijse tekenbeurs te herhalen. Art on Paper is geen kopie, net zoals BRAFA geen kopie is van TEFAF. Dat vind ik er leuk aan. Ik denk niet dat we met veel zullen zijn in het eerste jaar, maar in de komende jaren, met een goede doorlichting van oude kunst, zal Art on Paper een nieuwe afspiegeling kunnen geven van kunst op papier in Europa."

3 vragen aan... Thomas Deprez

Thomas Deprez is een kunsthandelaar en directeur van de galerij Thomas Deprez Fine Arts.

Voor het eerst presenteert Art on Paper zowel moderne als historische tekeningen. Wat vindt u van dit initiatief?

Het is een belangrijke stap voor galerieën met oude kunst om deel te kunnen nemen aan een evenement dat een must is geworden voor hedendaagse kunst. De beurs is gegroeid en volwassen geworden. Ik vind het een uitstekend idee, omdat het een manier is voor de beurs om zich internationaal te vestigen. Ik denk ook dat Brussel een buitengewone locatie is voor dit soort evenementen. Art on Paper openstellen voor galeries die gespecialiseerd zijn in oude kunst is logisch vanuit economisch oogpunt, maar ook vanuit het oogpunt van verzamelaars.

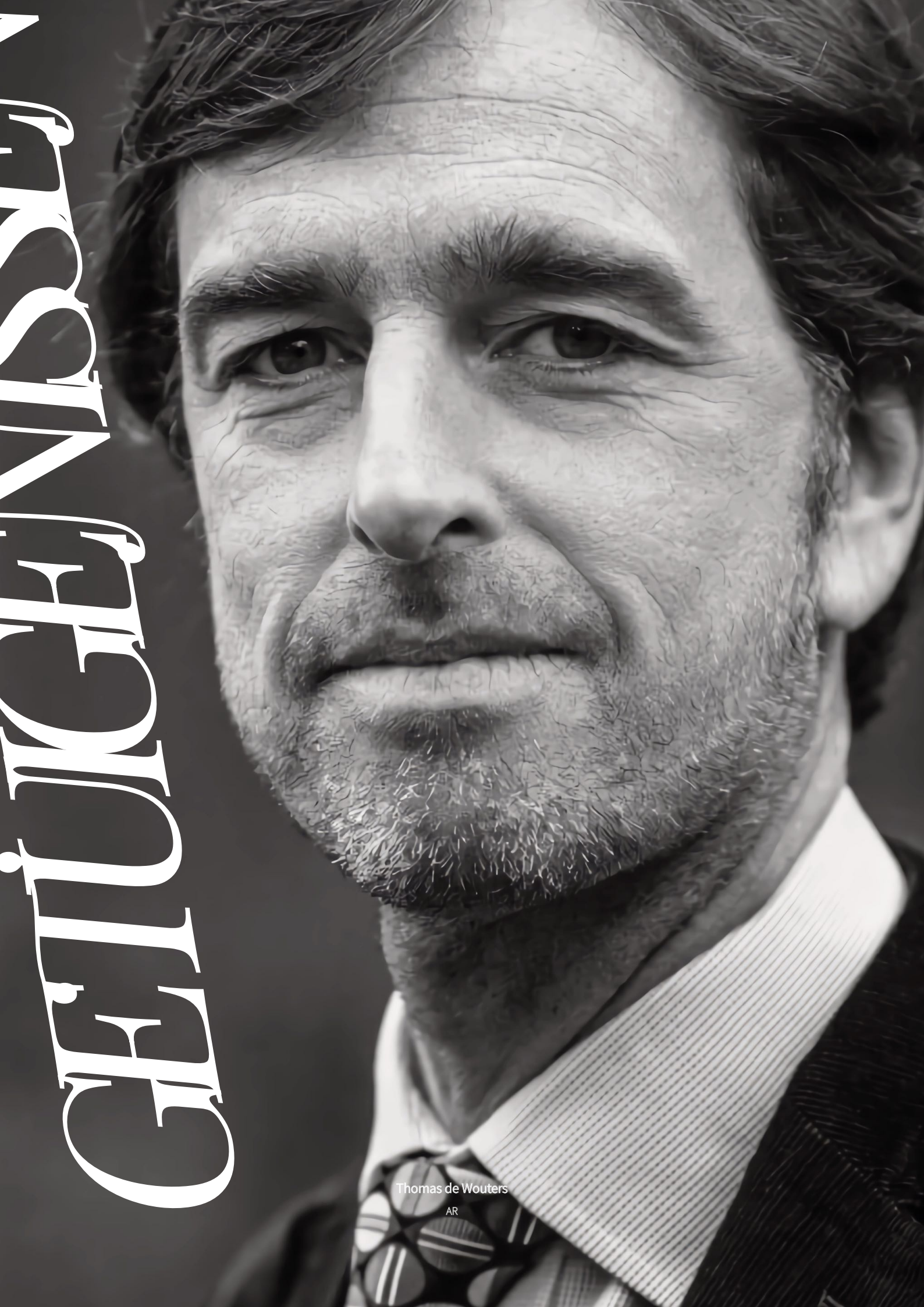
Wat bedoelt u daarmee?

Ik heb bijvoorbeeld gemerkt dat veel verzamelaars van hedendaagse kunst, als ze eenmaal een eerste kennisfase voorbij zijn, geïnteresseerd raken in oude kunst. In musea gaan ze zowel naar een Vermeer of een Rembrandt als naar een Kapoor kijken. Ik zie dit ook bij mijn klanten: hoe meer ze hun oog en hun werkwijze verfijnen, hoe verder ze terugkijken. Uiteindelijk wordt dit onderscheid tussen verzamelaars van oude kunst en verzamelaars van hedendaagse kunst gemaakt door de markt, niet door onze klanten.

Wat zou u willen presenteren voor uw eerste deelname aan Art on Paper?

Werken op papier hebben altijd deel uitgemaakt van de identiteit van de galerie. We zijn gespecialiseerd in Belgische kunst en we werken voornamelijk aan een zeer specifieke periode van twee decennia vanaf het einde van de 19e eeuw op alle gebieden, van tekeningen en schilderijen tot beeldhouwkunst en decoratieve kunsten. Voor onze eerste tentoonstelling brengen we pastels, waaronder twee zeer grote formaten van Henry de Groux, puur symbolistische werken uit het einde van de 19e eeuw. Ze stellen Dante en Vergilius in de onderwereld voor. Dit is zwarte symboliek die zeker een hedendaags kunstpubliek zal aanspreken. Symbolisme komt weer in de mode vanuit academisch en museaal oogpunt. Maar bij Art on Paper willen we onze expertise als galeriehouders laten zien zonder ons op een commerciëler terrein te begeven. Om het duidelijk te stellen: we willen precies laten zien wat we doen en proberen dingen te vinden die een eigentijdse affiniteit of gevoeligheid hebben. Bij BRAFA presenteren we ze in een historische context. Hier kunnen we de grenzen tussen scholen en stromingen gemakkelijker vervagen.

GEÏNSPIREERD

Thomas de Wouters

AR

GEKRUISTE PERSPECTIEVEN

Thomas de Wouters en Galila Barzilaï-Hollander: twee zeer verschillende verzamelaars met dezelfde onvoorwaardelijke liefde voor kunst. De verzamelaars praten over hun passie en de vaak intieme plaats die werken op papier in hun collecties innemen.

Er is iets lichts en opwindends in het universum van de Belgische verzamelaars. Sommigen, die bereid zijn om zelfs tijdens Art on Paper een deel van hun privécollectie prijs te geven, geven blijk van een verlicht eclecticisme waarin tekenen een volwaardige plaats heeft. Anderen maken van hun verzameling een manier van leven. Dat is het geval bij Thomas de Wouters en Galila Barzilaï-Hollander. De eerste huldigde afgelopen maart zijn nieuwe stichting in Brussel in: de Blan Foundation, gevestigd in een elegant herenhuis in Elsene. Het is een plek die openstaat voor *in situ* creaties, experimenten en ontmoetingen, maar bovenal is het een leefruimte waar de kunstenaars — en de oprichter zelf — wonen. Deze stichting heeft een menselijke en humanistische visie en beschouwt zichzelf niet als het zoveelste kunstcentrum.

Galila Barzilaï-Hollander is al bijna twintig jaar bezig met het cultiveren van haar grillige en briljante rariteitenkabinet, een "verzameling van verzamelingen" op alle kunstgebieden, met voornamelijk werken op papier. Het is een plek die kan worden ervaren en bezocht onder haar begeleiding, en die ze samenvat in drie letters: POC (*Passion Obsession Collection*). In 2021 organiseerde het Joods Museum van Brussel een tentoonstelling van de tekeningen van de verzamelaar onder de titel "Werken op papier", met werken van Jonathan Callan, Jae Ko, Anish Kapoor, William Klein, Angela Glajcar, Andrea Wolfensberger en Brian Dettmer. Het is een passend eerbetoon aan deze buitengewone geadopteerde Belg.

Zoals Gilles Parmentier, directeur van Art on Paper, onderstreept: "Deze soms ietwat excentrieke, weloverwogen aanpak is terug te vinden bij een aantal verzamelaars die in België wonen — omdat ze niet allemaal Belg zijn. België staat bekend als een land van verzamelaars die risico's durven te nemen, die graag op ontdekking gaan en soms onconventionele terreinen verkennen. Dit wordt weerspiegeld in zowel openbare als privécollecties. Voor sommigen van hen kan de Brussels Drawing Week een uitgelezen moment zijn om hun hele collectie of een deel ervan te tonen." Thomas de Wouters en Galila Barzilaï-Hollander zijn hiervan de perfecte voorbeelden. Interviews.

Thomas de Wouters: "De vergankelijkheid en kwetsbaarheid van papier ontroeren me"

"Mijn persoonlijke collectie — die los staat van de collectie die in de Stichting te zien is — is een verzameling van passie, een verzameling die in de loop der jaren met weinig voorkennis is opgebouwd. Eigenlijk neemt tekenen een speciale plaats in, want het allereerste werk dat ik kocht was een klein papiertje van Lucebert dat ik zo'n tien jaar geleden op een rommelmarkt vond. Omdat ik er toen niet veel vanaf wist, belde ik een bevriende schilder en verzamelaar. Ik stuurde hem de foto

— Carine Claude

via WhatsApp en hij zei 'Dat is een mooie kunstenaar, ga met hem in zee'. Het was mijn allereerste aankoop en ik ben er bijzonder aan gehecht, het neemt nog steeds een vrij intieme plaats in bij mij thuis."

"Na deze eerste aankoop is mijn relatie met het medium papier bijna vleselijk geworden. Dat komt enerzijds door de fotografie. Vroeger was ik verslaggever en heb ik het meeste van mijn werk op film vastgelegd, zoals mijn reportage over Congo die op het Festival van Perpignan te zien was. Anderzijds is er het schrijven, dat een centrale plaats in mijn leven inneemt. Om eerlijk te zijn heb ik papier nodig, schrijf ik met een pen en heb ik een verzameling boeken. Mijn speciale relatie met papier wordt weerspiegeld in de tekeningen in mijn collectie. Ik denk dat naast het materiaal, het de notie van kwetsbaarheid is die me raakt. De vergankelijkheid van papier betekent dat het vervaagt en dat kleuren verbleken. Ik associeer het met de notie van twijfels in het leven, vooral omdat ik niet houd van dingen die in steen zijn gebeiteld."

"Als je naar mijn persoonlijke collectie kijkt, heb ik meer geschilderde werken dan werken op papier, ook al hebben die de laatste een speciaal plekje in mijn hart. Ik heb een prachtig werk van Stéphane Mandelbaum, een kleine biface die een bijzondere plaats inneemt op mijn bureau tussen twee hele fijne glazen. Ik heb ook een aantal tekeningen van Gaston Bertrand, een groot Belgisch kunstenaar die in 1994 is overleden. Ik heb ook een serie hele mooie papieren van Lionel Vinche. In oktober zal ik deze tentoonstellen in de Stichting. Hij is inmiddels een oude man die prachtig werk maakt, en ik vind dat hij niet genoeg erkenning krijgt. Hij was erg productief, wat hem helaas een tijd lang een slechte dienst heeft bewezen. Maar hij is een groot kunstenaar."

"Tot mijn grote ergernis blijf ik deze privéverzameling uitbreiden, ook al zijn mijn muren niet uitbreidbaar! Het is een levende verzameling en bijna alle werken erin zijn het resultaat van een ontmoeting met een kunstenaar. Over het algemeen koop ik niet van beurzen of galeries, zodat dat niet per se een noodzaak is. Het is de ontmoeting die de doorslag geeft. Dan wordt je blik helderder. Misschien zie ik nog steeds niet de samenhang in mijn collectie, iets wat de directeur van de stichting en mijn partner, die kunsthistoricus is, ongetwijfeld beter kunnen detecteren dan ik."

verzameling kenmerkt, is het obsessieve aspect dat naar voren komt. Niet voor niets heet mijn ruimte POC, voor *Passion Obsession Collection*. Het is een cocktail die zich mengt onder het oog van de bezoekers."

"De verzameling kwam pas op een laat moment in mijn leven, na de dood van mijn man in 2004, die een liefhebber was van oude kunst en absoluut niet van hedendaagse kunst. Tijdens deze gecompliceerde periode wilde ik naar New York vertrekken. Ik kwam heel naïef terecht op de Armory Show, in de veronderstelling dat het een tentoonstelling van harnassen was! Toen kwam ik een inkt op papier tegen van Tom Fawler, die het woord 'Why?' duizenden keren had geschreven."

"Verzamelen gaat altijd over ontmoetingen, met een kunstwerk, met een kunstenaar. Magnetische verbindingen. Zelf ben ik nooit op zoek naar iets speciaals. Ik volg een kunstenaar nooit op een berekende manier. Eerst koop ik het werk, dan pas vraag ik wie de kunstenaar is! Natuurlijk ontmoet ik kunstenaars op andere momenten en ik onderhoud een regelmatige correspondentie met hen. Bovendien begrijp ik verzamelaars niet echt die via tussenpersonen, adviseurs, kunstadviseurs te werk gaan. Emotie en liefde zijn directe gevoelens. Als ik door mijn verzameling loop, voel ik me een beetje als een kind in een speelgoedwinkel. Het is een levenskunst die veel verder gaat dan verzamelen. Het is mijn wereld, het omringt me. Mijn verzameling is mijn dagelijks leven."

> Misschien is het de Belgische ruimdenkendheid die helpt om het lef van verzamelaars in België te stimuleren. Deze energie en rebelse geest vinden we soms terug in deze collecties.
> — *Gilles Parmentier*

Galila Barzilaï-Hollander: "Mijn verzameling is mijn universum"

"Verzamelen is een gemoedstoestand en voor mij is tekenen slechts één van de vele media. Kun je een moeder vragen welk kind het meest voor haar betekent? Mij wel, want mijn verzameling omvat alle vormen van kunst, schilderijen, foto's enzovoort. Het is geen verzameling van tekeningen of schilderijen, maar het is een universum. De focus ligt meer op de thema's dan op het medium. Er zijn ongeveer twintig onderwerpen in de collectie: de stoel, het oog, geld, een watermeloen, enzovoort. En in elk van deze thema's zijn alle media vertegenwoordigd. Misschien werk ik een beetje achterstevoren… Wat de tekeningen betreft, wat de meeste vellen in mijn

Zonder titel (1971), Gaston Bertrand

Met dank aan Stichting blan

SYSTEMS

Galila Barzilaï-Hollander

AR

GROOTLEV

De Ooievaar (1500-1505), Albrecht Dürer

© Museum van Elsene. Met dank aan Art on Paper

TEKENEN IN GLORIE

Van de Primitieven tot de Gouden Eeuw van de Vlaamse schilderkunst, van Symbolisme tot hedendaagse kunst, Belgische openbare collecties bewaren een opmerkelijk erfgoed van werken op papier. Deze unieke en kwetsbare artistieke erfenis omvat alle periodes, technieken en stijlen.

In België is het koesteren en bewaren van tekeningen een eeuwenoude passie. Van het Groeningemuseum in Brugge en zijn indrukwekkende Vlaamse collectie met schatten van Jan Van Eyck en Hans Memling tot het Gentse Museum voor Schone Kunsten (MSK) en zijn meesterwerken van Jérôme Bosch en Pieter Bruegel de Oude; van het Luikse Museum voor Schone Kunsten waar Jacques-Louis David en James Ensor elkaar ontmoeten tot Wiels en zijn hedendaagse verkenning van alle vormen van kunst op papier… het medium neemt een speciale plaats in alle Belgische museumcollecties in.

"Belgische verzamelaars en musea zijn absoluut dol op papier. Er bestaat al lang een uitzonderlijke traditie van vroeg 19e-eeuwse tekeningen in de openbare collecties van Belgische musea, zoals die van Antwerpen en Gent," legt Virginie Devillez uit [zie p.64]. Als lid van het selectiecomité van Art on Paper en voormalig conservator van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, was zij verantwoordelijk voor het Magritte Museum project, ingehuldigd in 2009, dat zich richt op de gouaches, tekeningen, schetsen, posters en gravures van de kunstenaar. De MRBAB website en de FABRITIUS online catalogus geven een uitgebreid overzicht van Magrittes collectie op papier en tonen de veelzijdigheid van de emblematische kunstenaar aan de hand van de verschillende technieken die hij gebruikte. Virginie Devillez is nog steeds lid van de René Magritte expert-commissie voor de toeschrijving van zijn werken. Ze vervolgt: "In Brussel is de primordiale plaats van tekenen in museumcollecties een institutionele realiteit. De deelname van musea aan de Brussels Drawing Week en Art on Paper getuigt hiervan. Gedurende de hele week bieden ze culturele tentoonstellingen en activiteiten van hoog niveau op basis van tekeningen uit hun collecties."

Bewaren, tonen en onderzoeken

In de voorhoede staat het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten van België (RMFAB) in Brussel, dat een van de grootste collecties van tekeningen in het land heeft, met werken van de Middeleeuwen tot de hedendaagse periode van iconische kunstenaars zoals Bruegel, Dürer, Rubens, Rembrandt, Van Dyck en Magritte. Dit is een onbetaalbare collectie van meer dan negenduizend tekeningen en kunstwerken op papier. Tijdens de Brussels Drawing Week organiseren deze musea "Behind the Scenes: Discovering Modern Art on Paper", waarbij het prentenkabinet en het atelier voor papierconservering van het museum opengesteld worden voor bezoekers [zie p.38]. De technische bijzonderheden van het bewaren en onderzoeken van kunstwerken op papier in een museale context, de restauratie en de methodes om werken op papier te bestuderen staan allemaal op het menu van het bezoek.

— Carine Claude

Er zal ook gelegenheid zijn om kennis te maken met het FRIABLE-project dat door het museum wordt ondersteund. Dit project bestudeert de kwetsbaarheid van moderne werken op papier met poedervormige materialen zoals pastel, houtskool en krijt en ontwikkelt een protocol voor de preventieve conservering en het beheer van dit soort kwetsbare collecties. “De collectie van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België omvat meer dan duizend werken op papier in brosse materialen (van rond 1800 tot nu),” legt Inga Rossi-Schrimpf uit, coördinator van dit transdisciplinaire project, dat de Katholieke Universiteit Leuven (KU Leuven), het Koninklijk Instituut voor Kunstpatrimonium (KIK-IRPA), de École nationale supérieure des arts visuels (ENSAV La Cambre) en het Rijksmuseum in Amsterdam samenbrengt. Deze collectie, die voornamelijk bestaat uit schetsen en schetsboeken, maar ook uit talrijke onafhankelijke werken, bestrijkt de late 19e en vroege 20e eeuw. Deze periode van creatieve levendigheid in België staat bekend als het “fin de siècle”. “Deze periode zag een opleving in het gebruik van pastels en andere poedermaterialen, vaak in combinatie met andere media,” vervolgt de onderzoeker. “Het Belgische artistieke landschap profiteerde ook van deze hernieuwde interesse in materialen zoals pastel, krijt en houtskool. Kunstenaars als Fernand Khnopff, James Ensor, Alix d’Anethan, William Degouve de Nuncques, Jules Schmalzigaug, Léon Spilliaert, Félicien Rops en Constantin Meunier wendden zich tot deze materialen voor zowel voorbereidende studies als grote op zichzelf staande werken. Vanwege de slechte hechting van dit type medium aan de drager, wordt dit type tekening beschouwd als een van de meest kwetsbare objecten in de collectie.”

Het prentenkabinet van de KBR in de Koninklijke Bibliotheek van België beheert de andere belangrijke verzameling tekeningen van het land die tussen de 16e en 20e eeuw werden gemaakt. De collecties omvatten nu in totaal meer dan 700.000 gravures en een aanzienlijk aantal tekeningen. Ze vormen “een van de mooiste collecties ter wereld van het grafisch erfgoed van de landen van het Noorden” voor wat betreft de 15e, 16e en 17e eeuw. Namen als Schongauer, Dürer, Israhel van Meckenem en Lucas van Leyden zijn zeer goed vertegenwoordigd. De werken van Pieter Bruegel, Jérôme Cock, Hendrick Goltzius, de families Collaert, Galle, Wierix, Sadeler, de Jode en de Bry, en de schilders Rubens, Van Dyck, Rembrandt en Ruysdael zijn bijna allemaal vertegenwoordigd, “met kopieën van zeer hoge kwaliteit”. Honderden bladen van elk van deze meesters zijn in de loop der jaren verzameld tot een indrukwekkende collectie.

Dankzij de financiering van het AGORA-programma van het Federaal Wetenschapsbeleid kon de volledige collectie oude tekeningen worden bestudeerd, gedocumenteerd en gedigitaliseerd. Samenwerkingsverbanden met de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, het Rijksmuseum in Amsterdam en de Fondation Custodia in Parijs hebben verschillende specialisten in staat gesteld bij te dragen aan het onderzoek naar oude tekeningen, waarvan de resultaten beschikbaar zijn in de online bibliotheekcatalogus. De studie van de oude tekeningen als geheel heeft het mogelijk gemaakt om enkele hoogtepunten van deze collectie te (her)ontdekken, zoals de voorbereidende tekeningen voor prenten, schetsen en projecten van 17e en 18e eeuwse beeldhouwers, of de topografische overzichten van het huidige België en Brussel in het bijzonder. Daarnaast is een hele reeks tekeningen van toeschrijving veranderd. Er zijn nieuwe tekeningen verschenen, met name van Maarten van Heemskerck, Karel van Mander, Hans Rottenhammer, Adriaen van Ostade, Godfried Maes, Jan Anton Garemijn en vele anderen. Tijdens de Brusselse tekenweek presenteert de Koninklijke Bibliotheek van België het werk van drie Congolese kunstenaars uit de jaren dertig: Antoinette Lubaki (die haar werk signeert met “Antoinet”), haar man Albert Lubaki en Djilatendo in een tentoonstelling getiteld “Congolines” in Blok 7 van het Gare maritime [zie p.38].

Een museaal sterrenstelsel

Het Centre de la Gravure et de l’Image imprimée de la Fédération Wallonie-Bruxelles, dat ook aanwezig is tijdens Art on Paper met een tentoonstelling van veelvouden [zie p.38], is gewijd aan de 20e- en 21e-eeuwse prentkunst. Het huisvest een rijke collectie van meer dan 15.000 werken van ongeveer 2.400 Belgische en internationale kunstenaars. Het museum, gevestigd in het centrum van La Louvière, is momenteel gesloten voor renovatie werkzaamheden en bereidt zich voor op de heropening in januari 2024 met twee hoofdtentoonstellingen: “Nos géantes”, een project gebaseerd op XXL-formaten uit de collecties, met werken van Pierre Alechinsky, Andrea Büttner, Kikie Crêvecoeur en Richard Serra, en “Dire merci : Jacqueline Cigrang”, een tentoonstelling ter ere van de dubbele schenking van deze grote dame in de geschiedenis van deze instelling, met kunstenaars als Louise Bourgeois, Edouardo Chillida, Sonia Delaunay, François Morellet…

Museum van Elsene, een ander museum dat momenteel wordt gerenoveerd, heeft een mooie collectie van 10.000 Belgische werken uit de 19e en 20e eeuw, evenals een aantal oude kunstwerken, waaronder *De ooievaar* van Dürer, een absolute schat van de meester, die bij uitzondering wordt tentoongesteld tijdens Art on Paper [zie kader p.66].

Rivier met een visser en een watermolen
(c.1554), Pieter Bruegel de Oude

GROTE HOEK

Dit museum, dat sinds de oprichting in 1892 een gemeentelijk museum is gebleven, toont de evolutie van de affichekunst — een andere belangrijke Belgische grafische specialiteit — en de grote tendensen van de 19e en 20e eeuw, met werken van James Ensor, Henri de Toulouse-Lautrec, Théo Van Rysselberghe, Constant Permeke, Gustave De Smet, Pierre Alechinsky, Auguste Rodin, Francis Picabia, Pablo Picasso, Joan Miró en Ann Veronica Janssens en Jan Fabre. Een aantal monografische musea tonen ook mooie collecties van werken op papier van hun mentorkunstenaar, zoals het Musée Félicien Rops in Namen, een Belgische kunstenaar die beroemd is om zijn 19e-eeuwse erotische en satirische tekeningen en gravures, en het Musée Plantin-Moretus in Antwerpen, dat gespecialiseerd is in de geschiedenis van de boekdrukkunst en typografie en een collectie oude tekeningen en gravures herbergt, waaronder tekeningen van Christophe Plantin zelf.

De opkomst van de hedendaagse tekenkunst is de laatste jaren ook zichtbaar geworden in de toenemende aanwezigheid ervan in museumcollecties. Het KANAL-Centre Pompidou, via een verlengstuk, van het Centre Pompidou in Parijs, herbergt een collectie moderne en hedendaagse kunst met tekeningen en werken op papier van Belgische en internationale hedendaagse kunstenaars.

Wiels, het Brusselse centrum voor hedendaagse kunst, organiseert regelmatig tentoonstellingen met tekeningen en actuele experimenten op papier. Het SMAK in Gent, het MHKA in Antwerpen, het Groeningemuseum in Brugge, het Museum Dhondt-Dhaenens in Deurle en het Mu.ZEE in Oostende zijn allemaal hedendaagse instellingen die met hun museumonderzoek en tentoonstellingen bijdragen tot de erkenning van dit tijdloze medium.

AMA

Expositieruimte in het Paleis van Karel van Lotharingen

© KBR

AMA
Art Media Agency

PASSIE VOOR KUNST?
ABONNEER U OP AMA.

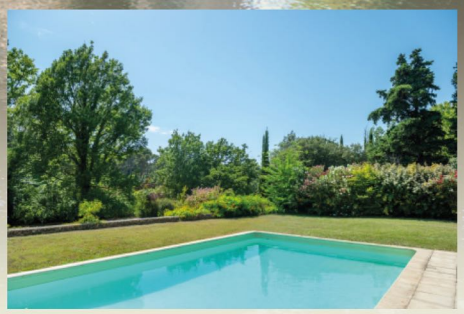
Het is gratis!

subscribe.artmediaagency.com

Organisez vos événements privés ou professionnels dans le cadre unique d'un des plus beaux Châteaux de Provence...

Château de Valmousse

04 42 57 20 08

Château de Valmousse
13410 Lambesc

info@valmousse.com

www.valmousse.com

SPECTACULOOS SPECULOOS

MAISON

DANDOY

Depuis 1829

Rue au Beurre
Bruxelles

A new vegan pleasure
that brings people together.

www.maisondandoy.com